

Toplumsal Bütünleşme Kapsamında Terörizmle Mücadeleye Yönelik Tutumlar ve Davranışlar

Attitudes and Behaviours Towards Combating of Terrorism Within the Scope of Social Integration

Y. Furkan Şen*

Öz: Bu çalışmada günümüz toplumlarının en temel sorunlarından biri olan terör ve terörizmle mücadelede daha etkin bir rol oynayabilmesi amacıyla, toplumsal bütünleşme olgusu çerçevesinde terörizmle mücadeleye yönelik tutumlar ve davranışlar ele alınmıştır. İlk olarak, toplumsal bütünleşme kavramı temel tanım ve ölçütler üzerinden değerlendirilmiştir. Bu noktada toplumsal bütünleşme, toplumdaki farklı bireylerin, grupların, kurumların, sınıfların, örgütlerin ve ilişkilerin, yani toplumsal yapının çeşitli öğelerinin birbirini tamamlayabilmesidir. Dolayısıyla terörizmle mücadele kapsamında toplumun tutum ve davranışlarının oluşması da toplumsal bütünleşme kapsamında ele alınmalıdır. Tutumlar, bir olaya, bir konuya yönelik davranışlar üzerinde etkili olurken, birtakım faktörler de tutumları belirler. Bu kapsamda çalışmanın ilgili kısmında terörizmle mücadelede bireylerin ve toplumun konuya yönelik tutum ve davranışları temel ölçütler bağlamında tartışılmıştır. Ardından terörizmle mücadelede sivil özgürlükler ve ulusal güvenlik ikilemi değerlendirilmiş, bu kapsamda terörizmle mücadeleye yönelik tutum ve davranışları belirleyen faktörler açıklanmıştır. Çalışmanın sonuç bölümünde ise terörizmle mücadele sürecinde toplumsal bütünleşme bağlamında çözüm önerileri getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Terörizm, Terörizmle Mücadele, Tutum ve Davranış, Toplumsal Bütünleşme.

Abstract: In this study, the manners and behaviors regarding combating terrorism was reviewed in the context of social integration in order to play more effective role in one of the most basic issue of today's society; terror and combating terrorism. First of all, the notion of "social integration" evaluated in terms of basic definitions and criterions/standards. In this point, social integration is the situation where in a society various elements of social structure such as; different individuals, groups, institutions, classes, organizations and relations are completing each other. Therefore, in the context of combating terrorism, the formation of manners and behaviors in society should also be reviewed within the scope of social integration. While manners have impacts on the behaviors to an occasion or to an issue, several factors are determining the manners. In this study, manners and behaviors of individuals and society regarding the combating terrorism was discussed on basic standards in the related part of the study. The dilemma between the civil freedom and international security was reviewed and the factors that are determining the manners and behaviors regarding combating terrorism are also evaluated in this context. The conclusion part of the article offers several solutions about the combating terrorism procedure within the scope of social integration.

Keywords: Terrorism, Combating Terrorism, Attitude and Behaviour, Social Integration.

* Doç. Dr., Polis Akademisi Öğretim Üyesi, yfurkansen@pa.gov.tr

Giriş

Özellikle son dönemde dünyanın gündemini oldukça meşgul eden, küresel bir önem kazanan toplumsal olaylardan biri de terörizmdir. Terörist eylemlerin hedefi bireylerdir; dolayısıyla terörizmin yarattığı dehşetten en çok etkilenenler de toplumdaki insanlardır. Bu nedenle, sokaktaki insanların terörizm ve terörist kavramlarını nasıl tanımladıkları, onları nasıl algıladıkları oldukça önemlidir. Zira bu konudaki algıları, bireylerin tutumlarını belirleyecek ve bu tutumlar da terörizmle mücadeleye yönelik politikaların bel kemiğini oluşturacaktır.

Bu noktada üzerinde durulması gereken önemli bir konu ise terörizmle mücadele sürecinde toplumsal bütünleşmenin rolüdür. Toplumsal bütünleşme kendi başına temel bir sosyal politika veya gösterge olarak değerlendirilmesinin yanında bir ülkedeki temel politika değişikliklerin ve krizlerin (terör, terörizmle mücadele politikaları, göçmenlere dönük uygulamalar, ekonomik krizler, seçimler, vb.) toplumsal yansımaların belirlenmesinde temel ölçüt değişkenlerden birisi olarak da kullanılmaktadır. Ancak son dönemlerde uluslararası terör faaliyetlerindeki artış, etnik çatışmalar, küreselleşme, göçmen sayılarındaki artış, ülkelerin artan oranda çoklu etnik ve kültürel yapıya bürünmesi, suç oranlarında artış, bireyselliğin hızla yaygınlaşması ve bu yaygınlaşmanın beraberinde getirdiği sosyal sorunlar (yalnızlık, boşanma, yaşlıların bakımı, kronik hastalıklarda artış, vb.); toplumsal bütünleşmenin ve ilgili politikaların artan oranda gündeme getirmektedir. Bu kapsamda, terörizmle mücadele sürecinde politikaları belirlerken toplumsal bütünleşmenin veya bütünleşememenin çıktuları da ele alınmak zorundadır.

İnsanların terörizm ve terörizmle mücadele kavramlarına yönelik düşünceleri ya da tanımları, sahip oldukları şemalara, geliştirdikleri kalıp yargılara ve bu kavramlara yönelik tutumlarına bağlı olarak şekillenmektedir. Örneğin; bireylerin belirli etnik gruplara ya da farklı dinlere mensup insanlara yönelik tutumlarının, terörizme ve teröriste bakış açıları üzerinde ve dolayısıyla terörizmle mücadele sürecinde güvenlik politikalarının oluşturulmasında etkili olması beklenebilir. Kimlere terörist deneceği ise, daha önceki yaşantılardan edinilen bilgiler doğrultusunda geliştirilen şemalardan bağımsız olmayacaktır (Yeniçeri ve Dönmez, 2008: 94-95). Bu kapsamda terörizmle mücadele politikalarının belirlenmesinde bireylerin terör ve terörizmle mücadeleye yönelik tutumları büyük önem taşımaktadır.

Bu bilgiler ışığından, çalışmada, günümüz toplumların en temel sorunlarından biri olan terör ile terörizmle mücadeleye yönelik tutum ve davranışları toplumsal bütünleşme kapsamında değerlendirilmiştir. İlk olarak terörizmle mücadelede önemli bir olgu olan toplumsal bütünleşme ele alınarak, söz konusu kavram temel tanım ve ölçütlerden hareketlerle açıklanmıştır. Ardından, terörizmle mücadelede birey ve toplumun konuya yönelik tutum ve davranışları yine temel ölçütler bağlamında tartışılmış, daha sonra terörizmle mücadelede sivil özgürlükler ve ulusal güvenlik ikilemi değerlendirilmiştir. Devamında ise

terörizmle mücadeleye yönelik tutum ve davranışları belirleyen başlıca faktörler açıklanmıştır. Çalışmanın sonuç bölümünde ise terörizmle mücadeleye yönelik tutum ve davranışlar paralelinde toplumsal bütünleşme eksenli çözüm önerileri getirilmiştir.

Genel Olarak Toplumsal Bütünleşme Kavramı

Toplumsal bütünleşme kendi başına temel bir sosyal politika veya gösterge olarak değerlendirilmesinin yanında bir ülkedeki temel politika değişikliklerin ve krizlerin (terör, terörizmle mücadele politikaları, göçmenlere dönük uygulamalar, ekonomik krizler, seçimler, vb.) toplumsal yansımaların belirlenmesinde temel ölçütlerden birisi olarak da kullanılmaktadır. Bu olgu, özellikle toplumsal problemler ve bu problemlerin çözümü için geliştirilen politikaların toplumsal yansımalarını ve nasıl bir sistematik izlenmesi gerektiğini göstermesi açısından önemlidir.

Toplumsal bütünleşme ile ilgili tartışmalar akademik ve sosyal politika bağlamında uzun bir geçmişe sahiptir. Ancak son dönemlerde uluslararası terör faaliyetlerindeki artış, etnik çatışmalar, küreselleşme, göçmen sayılarındaki artış, ülkelerin artan oranda çoklu etnik ve kültürel yapıya bürünmesi, suç oranlarındaki artış, bireyselliğin hızla yaygınlaşması ve bu yaygınlaşmanın beraberinde getirdiği sosyal sorunlar (yalnızlık, boşanma, yaşlıların bakımı, kronik hastalıklarda artış, vb.); toplumsal bütünleşmenin ve ilgili politikaların artan oranda gündeme getirmektedir. Örneğin, son dönemlerde özellikle terör faaliyetlerindeki ve göçmen sayısındaki artış, İngiltere ve Fransa gibi Batı ülkelerinde ortaya çıkan ayaklanmalar bağlamında birçok Batı ülkesinde toplumsal bütünleşme konusunun, toplumsal ve bireysel düzey iyilik hali, farklı dinsel ve etnik gruplar arasında ilişki, ayrımcılık, sosyal sermaye gibi faktörler bağlamında değerlendirildiği görülmektedir. Bu bağlamda terör olayları, bu olaylar sonrasında toplumda oluşan terör algısı, bu algıya bağlı olarak şekillenen tutum ve davranışlar ile terörizmle mücadelenin toplumsal bütünleşmeyle olan ilişkisi bu alandaki sosyal politika yapıcılarının önemli veriler sağlama potansiyeline sahiptir.

“Toplumsal bütünleşme” (*social integration*) kavramı sosyoloji, sosyal psikoloji, kültür, iktisat, sosyal hizmet ve sosyal politika gibi alanlarda artan oranda gündeme gelen disiplinler arası, çok boyutlu ve dinamik bir değişkendir. Toplumsal bütünleşme kavramı bazen sosyal bütünleşme, sosyal dayanışma, birlik-bütünlük, sosyal sermaye, toplumsal denge gibi farklı ve ilişkili değişkenler olarak da adlandırılmaktadır. Benzer şekilde toplumsal bütünleşme genellikle eksikliği hissedildiğinde gündeme geldiğinden toplumsal ayrışma (*segregation*), dağılma, kutuplaşma, sosyal dışlanma, paralel kültürler gibi kavramsallaşturmalar ile birlikte de anılmaktadır (toplumsal bütünleşme-ayrışma vb.).

Toplumsal bütünleşme tanım ve ölçülmesi doğal olarak toplum yapısıyla doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda alandaki çalışmalar ve sosyal politika hedeflerinde özellikle karşımıza çıkan Tönnies ve Durkheim tarafından yapılan klasik toplum

ayırımlardır. Tönnies toplumlari “topluluk” (*cemaat-Gemeinschaft*) ve “toplum” (*cemiyet-Gesellschaft*) olarak iki temel gruba ayırmaktadır (1887/1957). Topluluk türü yapılanmalarda topluluk üyeleri arasında birebir yakın ilişkiler, bağlar, ortak kimlik, ortak normlar ve düzenli ilişkiler ön plana çıkarken modern yapılar işaret eden toplumda veya modern devlette, ilişkilerinde bireysellik, rekabet, karmaşık iş bölümü, karşılıklı bağımlılık, düşük oranda ortak normlar ve yüzeysel ilişkiler daha sıklıkla görünmektedir. Penninx’in vurguladığı (2003) gibi, daha çok geleneksel kültürlerde gözlenen topluluk türü ilişkilerde toplumsal bütünlük enformel kurumlar, benzerlik ve güçlü sözbirliği ve değerler etrafında şekillenmektedir. Ancak modern toplum ilişkilerinde devlet, sosyal politikalar ve kurumlar toplumun düzenlenmesi ve toplumsal bütünlüğün sağlanmasında öne çıkan unsurlardır. Bu bağlamda kolektif değerler ve kanunlara saygı, farklılıklar ile birlikte yaşama kültürü, insanların kendilerini toplumun parçası olarak görmesi ve birbirlerine ve ilgili kurumlara güvenmesi toplumsal bütünlüğün temel değişkenleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tönnies’in toplum ayırımına benzer bir ayırım Durkheim (1893/1964) tarafından “mekanik” ve “organik” dayanışma şeklinde yapılmaktadır. Durkheim kendi aralarında zayıf ilişkileri olan ancak kendi üyeleri arasında yardımlaşma, dayanışma, ortak kimlik ve aıdat duygusunu paylaşan küçük topluluklarda (*cemaat*) gözlenen mekanik dayanışmadan, 19. Yüzyıldan itibaren daha geniş birlikteliklerin oluştuğu modern toplumsal yapılarda (*devlet*) ortaya çıkan organik dayanışmaya geçildiğini vurgulamaktadır. Bu tür dayanışmada benzerliklerden ziyade artan işbölümü bağlamında farklılıklara dayanan işlevsel bir bağlılık ve çatışma azaltıcı mekanizmalar ön plana çıkmaktadır. Fakat Durkheim, organik dayanışmanın ön plana çıktığı bu modern toplumlarda da toplumsal bütünlük için belli ölçüde ortak değerler ve aidiyet duygusunun önemine işaret etmektedir. Bu bağlamda Durkheim modern toplumlarda toplumsal dayanışma ve bütünleşme konusunda iyimser bir yaklaşım sergilerken, Tönnies artan oranda kendini gösteren bireycilik değerleri yüzünden modern toplumlarda bütünleşme konusunda endişelidir. Hem Tönnies hem de Durkheim tarafından gündeme getirilen bu farklı türdeki toplumsal farklılaşma günümüz toplum bilimleri tarafından farklı kavramlaştırmalar (bireycilik-toplulukçuluk, eşitlikçi-hiyerarşik, faydacılık, vb.) adı altında kullanılsa da temel bir ayırım olarak kabul edilmektedir. Bu ayırım tarihsel olarak farklılaşan toplumsal ve kültürel değişikliklere işaret ettiği gibi günümüz toplumları sınıflandırmak için de kullanılmaktadır. Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde bu ayırım aynı toplum içerisinde farklı ekonomik ve sosyal gelişmişlik düzeyleri bağlamında birbirleriyle ilişkili ancak farklı sosyal ilişkilerin ön plana çıktığı toplumsal yapılarını anlamak için de (batı-doğu, kır-kent, vb.) önemli olabilir. Bu bağlamda araştırmacılar çoğunlukla Türk toplum yapısını yukarıda bahsedilen iki grup arasında net bir yere koymakta zorlanmaktadır. Ancak, bu yapının 1980’lerden sonra hızlanan ekonomik gelişmeler bağlamında bölgesel farklılıklar olsa bile bireycilikte artışla beraber organik dayanışmanın yoğunlaştırdığı toplu-

ma doğru evrildiği gözlenmektedir. Bunun yanında son dönemlerde yoğunlaşan etnik, dinsel, mezhepsel ve siyasi sürtüşmeler ile PKK terör örgütünün yarattığı toplumsal gerilimler Türkiye’de toplumsal bütünleşme konusunu ve ilgili politika tartışmalarını artan oranda gündeme getirmektedir.

Durkheim ve Tönnies tarafından benzer şekilde yapılan bu farklı toplum tanımları aynı zamanda toplumsal bütünleşme kavramının kuramsal ve entelektüel temellerini de oluşturur. Bu ayırımı aynı zamanda iki farklı türde bütünleşmeye işaret edebildiği gibi ayrıca içerisinde farklı dinsel, etnik ve sınıfsal farklılıklar veya gruplar bulunmasına rağmen tüm (modern) toplumdaki ilişkileri ve kimlikleşmeyi yansıtacak şekilde toplumsal bütünleşme olarak da nitelendirilebilir. Bazı alan çalışmalarında ise bir toplum içerisindeki farklı grupların, çoğunlukla dinsel (örn., Avrupa’daki Müslüman gruplar), mezhepsel (İrlanda’daki Katolik gruplar) veya etnik (Almanya’daki Türkler) gruplar, kendi içlerinde görülen bütünleşme genellikle “topluluk bütünleşmesi” (*community cohesion*) olarak adlandırılmaktadır. Eğer bir ülkedeki gruplar-arası ilişkiler uyumluysa topluluk (alt-gruplar) bütünleşmesi toplumdaki genel bütünleşmeyi destekleyebilir. Ancak gruplar-arası ilişkiler sorunluysa (örn., etnik veya dinsel çatışmalar) her grubun kendi içerisindeki bütünleşmeyi gösteren topluluk bütünleşmesi toplumsal bütünleşme için ciddi tehdit oluşturabilir. Daha da önemlisi Green, Preston ve Sabates’in (2003: 453-470) vurguladığı gibi, bir toplum içerisindeki alt-gruplara veya topluluklara odaklaşmak ve bütünleşmeyi bu çerçevede incelemek toplum içerisinde gruplar-arası uyumu veya çatışmayı anlama fırsatı sunmaz. Ancak toplumsal düzeyde, makro yaklaşımlar hem gruplar-arası hem de grup (topluluk) içerisindeki çatışmaları anlamamıza yardımcı olur.

Toplum-topluluk farklılığıyla ilişkili bir kavram da “sosyal sermaye” yaklaşımıdır. Sosyal sermaye (*social capital*) yaklaşımı toplumsal bütünleşme yaklaşımıyla ilişkili bir kavramdır; hatta ilerde daha detaylı tartışılacağı gibi bazı toplumsal bütünleşme ölçümlerinde ölçütlerden biri olarak da kullanılmaktadır. Putman’ın (1993: 35-36) ifadesiyle, sosyal sermayeyi tanımlarsak, sosyal bir organizasyon veya kurumun içerisinde koordinasyon ve karşılıklı yarar için yardımlaşmayı sağlayacak etkileşim ağı, normları ve güven gibi faktörlerin toplamıdır. İlk bakışta bu unsurlar toplumsal bütünleşmenin önemli unsurları gibi dursa da, sosyal sermaye yaklaşımı veya çalışmalarını ağırlıklı bir şekilde belirli bir alt-topluluk bağlamında değerlendirilmektedir. Örneğin kişilerin oldukça fazla sayıda etkileşime geçtiği veya destek aldığı çok çeşitli kişi veya kurum olabilir, ancak bu etkileşim tamamen veya ağırlıklı bir şekilde kendi grubu veya grubuna ait örgütlenmelerle şekillenir. Sosyal sermaye yaklaşımı bu bağlamda kişinin ait olmadığı gruplar/grup üyeleri veya devlet/kurumları ile olan ilişkilerini yansıtmayabilir. Bu, topluluk bütünleşmesi bağlamında tartışıldığı gibi toplumsal düzeyde (ülke) bir yardımlaşma ve güven ilişkisi olmayabilir. Bu konuda önemli bir ayırım da totaliter devlet ve toplumlarda sıklıkla karşımıza çıkan ve görünürde gözlenen güçlü toplumsal bütünlüktür. Botterman Hooghe ve Reeskens’in (2011: 185-202)

vurguladığı gibi, zorlama veya baskı toplumsal bütünleşme için güçlü bir araç olabilir. Ancak modern, demokratik devletlerde gönüllülük ve toplumsal normlar bütünleşme için geçerlidir. Bu yüzden zorlamaya dayanan iş birliği veya kolektif hareketler toplumsal bütünleşme çalışmalarında bir ölçüt olarak kullanılmamaktadır.

Toplumsal Bütünleşmenin Temel Tanımı ve Ölçütleri

Önceden belirtildiği gibi toplumsal bütünleşmenin tanımlanması, hangi ölçütler bağlamında ölçülmesi veya farklı ölçütlerin nasıl bir araya getirileceği konusunda hem akademik çevrelerde hem de sosyal politika alanında tartışmalar devam etmektedir. Bu konuda genel tanımlardan bir tanesi Jenson (1998: 3) tarafından ortaya konulmuştur. Jenson'a göre toplumsal olarak bütünleşmiş bir toplumda tüm gruplar, "aitlik, katılım, kabullenilmişlik, dâhil olunmuşluk ve meşruluk" hissine sahip olanlardır. Ayrılmış bir toplumda ortaya çıkan ise "ayrımcılık, dışlanmışlık, ret-edilmişlik, sosyal olaylara katılımı istememek ve gayri-meşruluk" hissidir. Bu araştırmacı toplumsal bütünleşmenin temel ölçütlerini ortak değerler, sivil kültür, sosyal düzen ve kontrol, sosyal birlik, varlık-farklılıklarının azaltılması, sosyal iletişim, sosyal sermaye, ülkeye aitlik ve kimlik olarak belirtmiştir. Jenson (1998: 15-17) tarafından önerilen ölçütleri daha sistematik bir şekilde özetlersek:

- i. Aitlik-Ayrışma: Verili bir toplumda ortak değerlerin veya ortak bir kimliğin hangi boyutta kabul gördüğü değerlendirilmektedir.
- ii. Dâhil olma-Dışlanma: Bir ülkede vatandaşların veya farklı grup üyelerinin ekonomik alana katılma derecesi veya fırsatların farklı gruplar tarafından nasıl algılandığı ele alınmaktadır.
- iii. Katılım-Katılmama: Burada odak noktası genel ve mahalli düzeyde siyasi katılım veya gönüllü çalışmalara dâhil olma oranıdır (üyelik, oy verme, vb.).
- iv. Kabul edilme-Ret Edilme: Toplumdaki farklılıkların, çeşitliliğin hangi ölçüde kabul edildiği veya bunlara hangi ölçüde tolerans gösterildiğine işaret etmektedir.
- v. Meşruluk-Gayri meşruluk: Toplumdaki temel siyasi yaklaşımlar ve kurumların hangi ölçüde toplum tarafından benimsendiği üzerinde durulmaktadır.

Jenson (1998) tarafından ortaya konulan kavramsallaştırma ve ölçütler Bernard (1999: 47-59) tarafından daha da sistematik hale getirilmiştir. Bernard toplumsal bütünleşmeyi benzer şekilde çok boyutlu ve toplumsal düzey bir değişken olarak (bireyler-arası, gruplar-arası ve toplum) tanımlamaktadır. Bu sınıflandırma mikro veya makro ölçümlerden bağımsız olarak temel değişkenlere odaklanarak

ve bunları belirli temel boyutlara ayırarak toplumsal bütünleşmeyi tanımlamaktadır. Bütünleşme üç ana kısımda (ekonomik, siyasi ve sosyal-kültürel) ve bu üç ana kısımdaki ilişkilerde resmi-tutumusal ve ilişkisel-davranışsal alt boyutlarda yapılandırılmaktadır:

a) Ekonomik

- i. Bütünlük-Ayrışma (Resmi-tutumusal): Bu boyut temel olarak ekonomik alan veya market kapasitesi ve çalışma olanaklarının coğrafik ve belirli gruplara göre dağılıma işaret etmektedir.
- ii. Eşitlik-Eşitsizlikler (İlişkisel-davranışsal): Bu boyut yapısal ekonomik yapıda gözlenen değişimlerde eşitlik ve koşullardaki eşitlik oranlarına işaret etmektedir.

b) Siyasi

- iii. Meşruluk-Meşru Olmamak (Resmi-tutumusal): Toplumsal gruplar veya özel-kamu kuruluşlar arasında devletin/siyasetin aracı mekanizmaların nasıl işlediği ve bu konudaki meşru tutumlara değinilmektedir.
- iv. Katılım-İzole olma (İlişkisel-davranışsal): Kamu işlerinde ve yönetimde vatandaşların hangi oranda katılımının bulunduğuna dair değerlendirmeleri ifade etmektedir.

c) Sosyal-Kültürel

- vi. Kabul-Ret (Resmi-tutumusal): Çoğulculuğun ve farklılıklara saygının hangi ölçüde gerçekleştiği ve bu konuda toplumsal değerlerin neler olduğunu belirtmektedir.
- vii. Aitlik-Dışlanma (İlişkisel-davranışsal): Bu ölçüt vatandaşların hangi oranda ortak değerler taşıdığı ve ülkeye aitlik hissini yaygınlığı bağlamında ele alınmaktadır.

Toplumsal bütünleşme konusunda oldukça kapsayıcı, sistematik ve sosyal politika bakış açısını yansıtan tanım ve ölçüt listesi Chan, To ve Chan (2006: 273-302) tarafından getirilmiştir. Geliştirilen bu ölçütler önceden bahsedilen tanım ve ölçütlere (Bernard; 1999; Jenson, 1998; Green vd., 2003) değişen oranda benzerlik göstermektedir. Ancak bu tanımlama ağırlıklı bir şekilde tutumsal (algısal) ve davranış boyutlarına odaklanmaktadır. Tanım ile başlarsak, Chan ve arkadaşları toplumsal bütünleşmeyi, “Toplum üyeleri arasındaki enlemsel ve boylamsal ilişkiler bağlamında güven, aitlik, katılım ve yardım gibi özellikleri yansıtan norm ve tutumların ve bunların davranışsal dışavurumları” şeklinde ifade etmektedir (Chan, To ve Chan, 2006: 290).

Bu kavramsallaştırmada ilk karşımıza çıkan, boylamsal-enlemsel ayrımıdır. Enlemsel boyut bir toplumun üyeleri arasında (bireyler-arası) veya farklı gruplar

arasında (gruplar-arası) ilişkileri ifade ederken; boylamsal boyut ilgili devlet ve bu devletin vatandaşları arasındaki ilişkiyi (sivil toplum) tanımlamaktadır. Diğer temel ayırım ise subjektif (algı-tutum) ve objektif (gerçek davranış) ayırımıdır. Subjektif kısım hem birey-grup ilişkileri bağlamında hem de birey-devlet arasında güven, aitlik hissi ve yardım etme isteğini yansıtırken; objektif kısım gerçekleşen yardımlaşma ve katılımı tanımlamaktadır. Daha özet bir şekilde ifade edersek bir toplumdaki (devlette) vatandaşlar arasında bütünleşme var diyebilmek için üç ölçütün karşılanması gerekmektedir:

- i. İnsanlar birbirlerine güvenmeli ve birbirlerine yardım etmeli;
- ii. Ortak bir kimliği paylaşmalı veya topluma aitlik hissetmelidir;
- iii. Yukarıda bahsedilen subjektif (i. ve ii. maddeler) değerleri davranışlarına (objektif) yansıtmalıdır.

Toplumsal bütünleşme konusunda kapsayıcı ve ölçülebilir değişkenler bağlamında tanımlardan bir tanesi de Kearns ve Forrest (2000: 995-1017) tarafından önerilmiştir. Bu araştırmacılar toplumsal bütünleşmeyi beş ana eksen etrafında tanımlamıştır:

- i. Sivil Kültür: Bu temel eksen verili bir toplumda paylaşılan ortak değer ve normlardan oluşmaktadır. Bu boyut özellikle önceden tartışıldığı gibi toplumlarda artan oranda gözlenen bireycilik eğilimlerinin ortak değerleri ve dolayısıyla da toplumsal bütünleşmeyi zayıflattığı yönünde tartışmalar bağlamında ön plana çıkmaktadır.
- ii. Sosyal Düzen ve Sosyal Kontrol: Bu boyutta toplumsal olarak bütünleşmiş toplumlarda ortak normların olduğu ve daha önemlisi bu toplumsal normlar çiğnendiği durumlarda cezalandırılma (kontrol) konusundaki tutumlar ön plana çıkmaktadır.
- iii. Sosyal Dışlama ve Yapısal Eşitsizliklerin Yokluğu: Bu ölçüt toplumdaki uzun süreli ve derin eşitsizliklerin toplumdaki vatandaşlar ve gruplar arasında sosyal ve siyasi gerginliği artıracakı gözlemi üzerine kurulmuştur.
- iv. Sosyal Sermaye: Topluluklar içerisinde sık sosyal ilişkilere ve bu bağlamda yüksek sosyal sermayeye sahip toplumların daha fazla oranda toplumsal bütünleşme sergileyeceği iddia edilmektedir. Sosyal sermayenin toplumsal sorunların çözümünde, önerilen politikaların kabulünde ve ilgili bilgilerin yayılmasına yardımcı olacağı vurgulanmaktadır.
- v. Ortak Kimlikleşme: Bu son boyutta ilgili toplumsal ve coğrafik düzeyde insanların ortak bir kimlik etrafında birleşmelerine işaret etmektedir. Eğer vatandaşlar güçlü bir ortak kimliğe sahip ise aynı toplum içerisinde farklı grup üyelerine karşı güven ve dezavantajlı üyeleri destekleme eğilimi artabilir.

Yukarıda sunulan ölçütler değerlendirildiğinde (Bernard, 1999; Chan vd., 2006; Jenson, 1998; Kearns ve Forrest, 2000, vb.) toplumsal bütünleşme tanımlamak için kullanılan ölçütleri iki ana grupta toplamak mümkündür. Örneğin, Botterman vd., (2011: 185-202) akademik ve sosyal politika alanlarda kullanılan tanım ve ölçümleri incelemesi sonucunda ortaya koyduğu analiz toplumsal bütünleşmeyi yapısal-materyal veya tutumsal-algısal iş birliği, değişim ve gönüllülük olarak ayırmaktadır. Yapısal mekanizmalar ağırlıklı bir şekilde verili bir toplumda gelir, iş, eğitim, sağlık gibi malların toplumda dağılımı veya vatandaşlar arasındaki bu konularda değişimi veya iletişim ağlarını akla getirmektedir. Tutumsal kısım ise vatandaşlar arasında karşılıklı ilişkileri, bağları ve bu ilişkilerin işbirliği ve dayanışma içerisinde yürütülmesini sağlayan norm ve değerleri ifade etmektedir (güven, topluma aitlik, sosyal sorumluluk, vb.). Bu bağlamda toplumsal bütünlüğün normatif, tutumsal boyutu sosyal sermaye yaklaşımına yakındır. İlgili literatürde yapısal-materyal yapının (ekonomik eşitlik ve fırsatlar, toplumsal kurum ve hizmetlere ulaşım, vb.) çoğu zaman toplumsal bütünleşmenin, özelliklede algısal ve tutum bağlamında bütünleşmenin, ön şartı veya hazırlayıcısı olarak görülmektedir (Janmaat, 2011: 61-83, Jeanotte, 2000, Spoonley vd., 2005: 85-110).

Toplumsal bütünleşmenin kavramsallaştırılmasında ve ölçülmesinde öne çıkan temel tartışmalardan biri de diğer kavram ve değişkenler gibi toplumsal bütünleşmenin evrenselci bir yaklaşımın yoksa daha “kültür duyarlı” (*particularistic*) bir yaklaşım çerçevesinde mi değerlendirileceğidir. (i) Evrenselci yaklaşım bir toplumun veya kültürün özelliklerine bakılmadan, kültür ve zamandan bağımsız olarak değişkenlerin tanımlanmasına ve ölçülmesini savunurken (ii) kültür duyarlı yaklaşımlar değişen oranda evrensel mekanizmaları reddetmemek ile birlikte her bir değişkenin ilgili toplumsal yapısı ve kültürel özellikleri dikkate alınarak ölçülmesine önem verir. Janmaat (2011: 61-83) bu iki farklı yaklaşımın farklılıklarının belirgin hale geldiği modernleşme üzerine tartışmaları örnek verir. Evrensel yaklaşımı yansıtan Modernleşme Kuramlarına göre toplumlar benzer sosyo-ekonomik süreçlerden geçerler ve bu değişimler tüm toplumlarda benzer sonuçlar doğurur. Örneğin tarım toplumlarından sanayi toplumlarına geçildiğinde tüm toplumlarda geleneksel-dini değerlerden seküler-rasyonel değerlere geçilecektir. Benzer şekilde toplumlar sanayi-sonrası aşamaya geçildiğinde post-materyalist değerler öne çıkacaktır. Bu bağlamda kayda değer çalışmalar Dünya Değerler Araştırması (*World Value Surveys*) kapsamında yürütülmektedir. Kültür-temelli yaklaşımlar ise sosyal ve ekonomik gelişimden bağımsız olarak toplulukların kendine has kültürleri olduğu ve bu yüzden sosyo-ekonomik değişiminin kültürel yansımalarının her bir toplumda özgün olacağı iddiasını savunur.

Diğer taraftan en kapsayıcı tanım ve ölçütler listesini Avrupa Konseyi getirmektedir (Council of Europe, Social Cohesion Unit, 2008). Avrupa konseyi toplumsal bütünleşmeyi birbirleriyle ilişkili üç alt grupta toplamaktadır: (i) demokratik, (ii) sosyal ve (iii) kültürel bütünleşme. Konseye göre toplumsal bütünleşmenin temel ölçütleri paylaşılan bağlılık ve birlik, sosyal ilişki ve paylaşılan değerlerin gücü,

ortak kimlik duygusu ve topluma ait olma hissi, vatandaşlar arasında güven, eşitsizliklerin ve sosyal dışlanmanın azaltılmasıdır. Avrupa Konseyi son dönemlerde toplumsal bütünleşmede iki faktörü ön plana çıkarmaktadır. *Birincisi*, toplumsal iyilik halidir. Konsey bu bağlamda toplumsal bütünleşmeyi “tüm üyelerinin iyilik halini sağlama konusunda toplumsal kapasite ve toplumsal çelişkileri azaltmak için tüm sosyal aktörlerin ortak sorumluluğu” olarak tarif etmektedir. İkinci olarak ön plana çıkan siyasi ve sivil katılımıdır. Katılımı ön plana çıkaran temel faktör ise Avrupa’da artan terör ve toplumsal ayaklanmalar bağlamında demokratik politikalara karşı toplumda yükselen memnuniyetsizliktir. Benzer sosyal politik hedefleri Avrupa Birliğinin (AB) toplumsal bütünleşme yaklaşımında da görmek olasıdır. Ancak AB yaklaşımını diğer örneklerden ayıran temel farklılık AB’nin doğası gereği ulusal yaklaşımdan ziyade ülkeler üstü “Avrupalılık” fikri çerçevesinde toplumsal bütünleşmeye yaklaşmasıdır. Bu kapsamda, AB üye devletleri arasında artan oranda hissedilen nüfus hareketliliği, ekonomik farklılıklar ve göç sorunu bağlamında daha çok ekonomik ve sosyal sorunlar (işsizlik, yoksulluk, vb.) ön plana çıkmaktadır. AB’nin toplumsal bütünlük bağlamında öne çıkan özgün sosyal politika hedeflerinden biri de bilgi ve teknolojik (IT) bütünlüktür.

Terörizmle Mücadeleye Yönelik Tutum ve Davranışlar

Terörist eylemlerin hedefi bireylerdir ve terörizmin yarattığı korku veya dehşetten en çok etkilenenler de toplum içindeki insanlardır. Bu nedenle, terör, terörist ve terörizm kavramlarının sokaktaki insanlara ne anlam ifade ettiği, bu insanların onları nasıl algıladıkları oldukça önemlidir. Bir bireyin o anda yaşadığı bir deneyimi, geçmiş deneyimlerinin birikimleriyle birlikte değerlendirerek yeni bir düşünsel bütüne ulaşması olarak ele alabileceğimiz algılama, duyuşsal verilerin anlamlandırılması süreci olarak tanımlanabilir. Bu bakımdan terör ve terörizmin bireylerce nasıl algılandığı, terör saldırılarına karşı hazırlıklı olma ve doğru şekilde tedbir alma bağlamında devlete ve topluma ışık tutabilme yönüyle oldukça önemli ipuçları barındırır.

Bireylerin, çeşitli faktörlerden dolayı hissettikleri bu algı, teröre ve terörizmle mücadeleye yönelik tutumları da belirler. Tutum, yaşantı ve deneyimler sonucu öğrenilen, ilgili olduğu nesnelere ve durumlara karşı bireyin davranışları üzerinde etkili olan zihinsel ve sinirsel bir hazırlık durumudur (Allport’dan akt., Hartley vd.,: 11) Tutumlar, insanların bir nesne konusundaki düşünceleri veya inançları, duyguları ve nesneye yönelik bir davranışsal eğilimden oluşmaktadır (Breckler, 1985: 1191). Tutumlarda, önce (i) *bilişsel* öğenin, sonra (ii) *duyuşsal* öğenin gerçekleştiği, bunu ise (iii) *davranışsal* öğenin takip ettiği varsayılmaktadır. Fakat bir tutum için bu üç öğenin tamamının da var olması gerekmez (Eagly ve Chaiken, 1993). Özetle, birçok tanımı bulunan tutum kavramını en temel anlamda, bir nesne hakkındaki olumlu ya da olumsuz değerlendirmeler olarak tanımlamak mümkündür (Fishbein ve Ajzen, 1975).

Bireylerin tutumları, onların davranışları üzerinde etkili olmaktadır. Öte yandan, birtakım faktörler de tutumlar üzerinde etkilidir. Mackie ve Cooper (1984: 575-585), grup üyeliğinin, tutumların kutuplaşmasında etkili bir rol oynadığını göstermişlerdir. Diğer bir deyişle, insanların sosyal kimlikleri, onların tutumları üzerinde etkilidir. Nesnelere dilbilimsel anlamda nasıl ifade edildikleri de nesnelere yönelik tutumların yönünü belirleyebilmektedir. Örneğin; şiddet olaylarının nasıl ifade edildiği, insanların onları vatanseverlik veya terörizm olarak yorumlamalarında belirleyici olmaktadır ve bu yorum da tutumları etkilemektedir (Dunn, Moore ve Nosek, 2005: 67-86). Tutumların sosyal hayattaki rolü büyüktür. Tutumlar, kültürün manevî yönünü oluştururlar. Dolayısıyla davranışların önceden kestirilebilmesi ve kontrol edilebilmesini sağladığından ötürü tutumlar oldukça önemlidir.

Temel Tanım ve Ölçütler

Terörün küreselleşmesi ve riskin sınır tanımazlığı ulusal güvenliğin artık sadece ulusal güvenlik olarak kalmadığının göstergesidir. *Özellikle teknolojinin gelişmesiyle beraber terör riski giderek artmaktadır ve insanların terör mağduru olmaktan kendilerini koruması giderek imkânsız bir hal almaktadır.* Terörizmin ulusal sınırları aşan hareketliliği ve bir eylemin nerede ne zaman ne şekilde meydana geleceğinin belirsizliği nedeniyle terörizm mekân ve zaman sınırlarını zorlamaktadır. Her ne kadar gerçekleşme olasılığı düşük olsa bile, terörizmin bu zaman ve mekân tanımazlığı, insanların daha çok kaygı duymalarına neden olmaktadır. Terör örgütleri sivillerin sıklıkla kullandıkları mekânları- alışveriş merkezleri, parklar, otobüsler, işyerleri vb.- saldırılarını gerçekleştirmek için seçtiklerinden “genelleştirilmiş bir tehlike” algısı yaratarak sürekli olarak insanları korku içinde bırakmaktadır. Tehlikenin nereden ve ne zaman geleceğinin belirsiz olması riski kontrol altına almayı zorlaştırdığından saldırılar devlet kurumlarının kontrolünden kaçabilmektedir (Myhten ve Walklate, 2006: 384 vd.). Bundan dolayı da terörizmle mücadele etmek bir o kadar zorlaşmaktadır. Ayrıca, terörün küreselleşmesiyle beraber “yeni terörizmle” mücadele etmek artık “terörizmle mücadele”den daha çok “terörizmle savaş” olarak tanımlanmaya başlanmıştır. Bu kapsamda çeşitli uluslararası örgütler ve uluslararası hukuk sistemi terörizmle mücadele için oluşturulmuş veya var olanlar güçlendirilmiştir.

Uluslararası ve ulusal düzeyde devletlerin temel görevleri arasında vatandaşlarının güven ve emniyetini sağlayarak barış ve huzur içinde yaşamaları için gerekli ortamı yaratmak gelmektedir. Bundan dolayı devletin uygulayacağı terörizmle mücadele politikalarının içeriği ve uygulama biçimi önemlidir. Terörizmi önlemek yerine terörizmle mücadelede uyguladığı yöntemler aracılığıyla tam tersine terörün şiddetinin artmasına, yaygınlaşmasına ve daha fazla terör grubunun sözcüsü olduğunu iddia ettiği gruplar tarafından terörün destek görmesine yol açabilmektedir. Terörizmin temel amaçlarından birisi de haklarını savunduğunu

iddia ettiği grupların desteğini almak ve onları daha radikal hale getirmektir. Bunu sağlamak için terör grupları temsil ettiklerini iddia ettikleri grupları radikalleştirme ve harekete geçirme amacı ile şiddet kullanarak devleti hiçbir fark gözetmeden sert ve katı terörizmle mücadele taktikleri uygulamaları yönünde kışkırtır.

Mesquita ve Dickson (2007: 364-381), tarihte devletin sert ve katı olarak uyguladıkları taktiklerin terör örgütlerinin amacına nasıl *hizmet ettiğini birkaç örnekle* açıklamaktadır. Örneğin, yirminci yüzyılın başlarında 1916'da Dublin'de İrlandalı Katoliklerin gerilla taktiklerine karşı Britanya hükümetinin terörizmle mücadelede uyguladığı politika oldukça serttir. Bu politikanın İrlandalı terör gruplarının amacını güçlendirdiği ileri sürülmüştür. Terörizmle mücadele politikasının çok sert olmasının birçok İrlandalının IRA'nın (*İrlanda Cumhuriyetçi Ordusu*) saldırılarına ve çeşitli aktivitelere destek vermesine yol açtığı ileri sürülmektedir. ETA (*Bask Vatani ve Özgürlük*) 1960'lı yıllarda İspanyol devletine karşı benzer taktikleri kullanmıştır. Amaç, İspanyolların Bask bölgesini ellerinde tutmayı zorlaştırmaktır. Devletin o bölge üzerindeki baskısını artırmak için İspanyol hedeflere saldırılar düzenlenmiştir. Bu saldırılar karşısında İspanyol hükümeti yoğun ve ayırım yapmaksızın bütün Bask vatandaşlarını baskı altına alarak sivil direnişin güçlenmesine tam tersine katkıda bulunmuştur. Bu sayede ETA amacına ulaşmıştır.

Yakın tarihte birçok devletin terörizmle mücadele etmeye çalışmasına rağmen terör hala hem ulusal hem de uluslararası düzeyde giderek artmaktadır. 11 Eylül 2001 terör saldırısı da terörün küresel boyutlarını gözler önüne sermekle beraber terörizmle mücadelede kullanılacak taktik veya stratejilerin yeterli olup olmadığı, yeni yöntemlerin ve politikaların nasıl düzenlenmesi gerektiğiyle ilgili tartışmalara yol açmıştır. Bu dönüşümle artık terörizmle mücadele politikaları ulusal güvenlik politikalarına dönüşmüştür. Terörizmle mücadele de uygulanan yöntemler ileri aşamada askeri müdahaleleri kapsıyor olsa da genel olarak ulusal güvenlik bağlamında denetleme ve gözetlemeyi içermektedir. Örneğin George W. Bush yönetimi 2001 yılında USA PATRIOT Act (*Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism*) çıkarmıştır. Bu terörizmle mücadele kanunu hükümete telefonları dinleme, e-maillerini denetleme ve kişisel kayıtları kontrol etme yetkisi vermiştir. Benzer şekilde *İngiltere'de de* 2000 tarihli Terörizm Kanunu'nun (*2000 Terrorism Act*) daha sonraki yıllarda giderek genişletilerek teröre sıfır tolerans noktasına geldiği görülmüştür. Bu yasanın devamı olan Britanya'da çıkarılan 2005 Terörizmle Mücadele Kanunu (*2005 Anti-terror Bill*) izinsiz dinleme, evde gözaltına alma, jüri olmadan terör mahkemelerinde yargılanma, terörle ilgili şüphelilerin izlenmesi ve soruşturulması gibi birçok uygulamayı içermektedir. Türkiye'de de Terörle Mücadele Kanunu 12 Mayıs 1991 yılında kabul edilmiş olmakla beraber 2003, 2006, 2008, 2010, 2012 ve 2013 yıllarında Kanunun çeşitli maddelerinde değişiklikler yapılmıştır.

Terörizmle mücadele sadece devletin uygulamaları ile değil, *güvenli toplum yaratma kaygısı ile hemen her yerde gündelik yaşamın bir parçası haline gelmiştir. Özellikle kapalı-devre televizyon teknolojisi (closed-circuit television-CCTV) ile vatandaşların gündelik aktiviteleri de birçok özel kuruluş tarafından takip edilebilmektedir.* Havaalanları, tren istasyonları, alış-veriş merkezleri vb. yerlerdeki metal detektörleri ile artık pasaport gibi kimliklerde kullanılmaya başlanan biometrik uygulamalar da terörizmle mücadelenin parçası haline gelmiştir. Bu uygulamalar bizi güvende hissettirmek yerine sürekli olarak tehdit altında yaşadığımız duygusunu da beraberinde getirmektedir. Bu kadar alınan önleme karşı hala terör saldırılarının gerçekleşiyor olması da terörizmin bitmeyen bir tehdit veya risk olduğunu da göstermektedir. Bu bağlamda terörizmle mücadelede kanunlarının çıkartılması ve uygulanması ne kadar önemli ise bu uygulamaların kamuoyu tarafından nasıl algılandığı da bir o kadar önem arz etmektedir. Kamuoyu devletin terörizmle mücadelede kullandığı stratejileri destekliyor mu, yeterli görüyor mu, devletin kurumlarına inançları bu bağlamda devam diyor mu? gibi sorular terörizmle mücadelenin kamuoyu tarafından nasıl algılandığı ile ilişkilidir. Bundan dolayı gelecek bölümde terörizmle mücadele algısıyla ve bu algı neticesinde terörizmle mücadeleyi belirleyen tutumlarla ilgili tartışmalar yer alacaktır.

Terörizmle Mücadelede Sivil Özgürlükler ve Ulusal Güvenlik İkilemi

Terörizmle mücadele bağlamında güvenlik ve sivil özgürlükler arasında bir dilemma mevcuttur. Can alıcı soru sivil haklara saygı göstererek güvenliği sağlamak mümkün müdür? Terörizm söz konusu olduğunda yapılacak düzenlemeler güvenlik ve sivil özgürlükler arasında bir seçim yapmayı veya birinden ödün vermeyi gerektirebilir. Ne kadar fazla sivil özgürlükleri isterseniz o kadar az güvendesiniz demektir fakat ne kadar fazla güvende olmayı isterseniz de o kadar çok sivil özgürlüklerinizden feragat etmeniz gerekebilir. Hepimiz ifade özgürlüğüne ve insanların örgütlenmesine gönülden inanabiliriz fakat aynı zamanda bu özgürlükleri kullanarak suç işleyecek veya toplumun güvenliğini tehdit edecek olan kişilerden ve eylemlerden de kendimizi ve toplumu korumak isteriz. Genel olarak terörizmle mücadelede sivil özgürlükler ve güvenlik arasında bir dengeyin tutulması gerektiği ile ilgili tartışmalar mevcuttur. Avrupa Komisyonu'nun Yayınladığı Ethnical Justness of European Counterterrorism Measures (2008) Raporunda konuyla ilgili görüşlere yer verilmektedir. Bazıları sivil haklara saygı göstermenin bir bağlamda hükümetin güvenliği sağlamak için gerekli olan gücünü tehlikeye atacağını bundan dolayı bazı sivil haklardan feragat etmenin güvenliği sağlamak için ödenecek küçük bir bedel olduğunu ve terörizmin özgür demokratik toplumların temelinde yatan hukukun üstünlüğü gibi değerleri tehdit ettiğini de unutmamamız gerektiğini, dolayısıyla bu temel değerleri teröre karşı savaşta kaybetmemiz gerektiğini tartışmaktadır. Kofi Anan (2005), terörizmle mücadele sırasında demokratik toplumun temel değerlerini kaybetmeden

ahlaki bir zeminde mücadelenin gerçekleştirilmesi yönünde vurgu yapmaktadır (akt: The Ethical Justness of European Counterterrorism Measures, 2008: 8). Raporda dönemin ABD Başkan Yardımcısı Dick Cheney'nin "uluslararası terör sanıklarının sıradan Amerikalıların hak ettikleri yasal süreçlere tabi tutulmayı hak etmedikleri" yönündeki sözlerine de yer verilmektedir. Rapor birçok ülkede uygulanan terörizmle mücadele politikalarının sivil haklara saygılı olmayan bir zeminde gerçekleştirildiğini vurgulamaktadır. Abu Garip Hapishanesinden gönderilen fotoğraflarda, Guantanamo Bay'deki uygulamalarda sivil özgürlüklere dikkat edilmediği açıkça görülmektedir. Örneğin, yukarıda ifade ettiğimiz gibi, Britanya'da çıkarılan 2000 Terörizm Kanununun (2000 *Terrorism Act*) daha sonraki yıllarda giderek genişletilerek teröre sıfır tolerans noktasına gelindiği görülmektedir. Bu yasanın devamı olan Britanya'da çıkarılan 2005 Terörizmle Mücadele Kanunu (2005 *Anti-terror Bill*) izinsiz dinleme, evde gözaltına alma, jüri olmadan terör mahkemelerinde yargılanma, terörle ilgili şüphelilerin izlenmesi ve soruşturulması gibi birçok uygulamayı içermektedir. Benzer şekilde, ABD'de çıkarılan 2001 yılında USA PATRIOT ACT kanunu da telefon dinleme, e-mailleri denetleme gibi uygulamaları içermektedir. Benzer şekilde, Türkiye'de de yıllar içerisinde Terörizmle Mücadele Kanunu'nda yapılan değişiklikler, siyasi otoritenin terörizmle mücadele kapsamında sivil özgürlüklere yönelik bir takım kısıtlamalara gittiğini göstermektedir. Terörizmle mücadele kapsamında çıkarılan kanunlar ve uygulamalar giderek sivil özgürlükleri sınırlarken bu yasaların kamuoyu tarafından nasıl algılandığı ve değerlendirildiği önemli hale gelmektedir. Çalışmamızın devamında öncelikli olarak sivil özgürlükler ve güvenlik ikilemi üzerine yapılmış olan araştırmaların sonuçlarına değinecek daha sonra insanlar birinden diğerini seçiyorsa bunun nedenleri üzerinde duracağız.

11 Eylül olaylarından sonra gerçekleştirilen kamuoyu araştırmasında (Huddy vd., 2002: 418-450), katılımcıların yaklaşık %70 terörle savaşta bazı sivil özgürlüklerden ödün verilmesi gerektiği konusunda hem fikirdir. Fakat sivil özgürlüklerin hangilerinin denetime maruz kalacağı konusu somutlaştırıldığında politikalara destek azalmaktadır. Sıradan Amerikalıların telefonlarının dinlenmesi ve e-maillerinin denetlenmesine sadece katılımcıların %29'u destek vermiştir. Ulusal kimlik kartına ise destek %50'dir. Çoğunluk (%69) terörü önlemek için polisin tesadüfî olarak insanların eşyalarını kontrol etmelerine karşı oldukları belirtmiştir.

Benzer şekilde Huddy vd., (2005: 593-608) araştırmalarındaki katılımcıların %56'sı hükümetin zorunlu ulusal kimlik kartıyla ilgili getirdiği politikayı desteklerken sadece %31'i hükümetin sıradan Amerikalıların telefonlarını ve e-maillerini denetlenmesine izin vermektedir. Araştırmada hükümetin güçlü bir terörlerle mücadele kanunu çıkarmakta başarısız olacağı mı yoksa yeni yasanın sivil özgürlükleri sınırlayacağı konusunda mı daha fazla kaygılandıkları sorulmuştur. Katılımcıların %45 yeni terörizmle mücadele kanunun yeterince güçlü olmamasından endişe duyduklarını belirtirken %55'i ise yeni kanunun sivil özgürlükleri sınırlamasından endişelendiklerini belirtmişlerdir. Burada bireylerin güvenlik mi

yoksa sivil özgürlükler mi konusunda ikiye ayrıldıkları görülmektedir.

İngiltere’de 11 Eylül olaylarından sonra terörizmle mücadelede yapılan yasal değişiklikler ile sivil özgürlükler hakkında kamuoyunun ne düşündüğünü anlamak için düzenli olarak araştırmalar yapılmaktadır. Pantazis ve Pemberton (2012: 651-667) birçok araştırmanın sonuçlarını incelediği makalesinde kamuoyunun şiddetle mücadele etmek için devletin kapasitesini güçlendiren yeni teknikleri ve önlemleri desteklediklerini ortaya koymaktadır. Bu teknikler ve önlemler arasında terörizmle mücadele kapsamında ulusal kimlik kartının tanıtımı, polis durdurma, arama ve gözaltına alma gibi birçok konuda genişletilen yetkileri destek görmektedir. Terör şüphelilerinin belirsiz bir zaman dilimi boyunca gözaltında tutulması gibi kontrol amaçlı düzenlemeler de her dört kişiden üçü tarafından desteklemiştir. 2001 yılında 11 Eylül sonrasında yapılan kamuoyu araştırmalarında nüfusun %67’si yeni terörizmle mücadele kanununun sivil özgürlüklere karşı bir tehdit oluşturmadığına inanmaktadır. Londra’daki 2005 saldırısından sonra da kamuoyunun %75’i terör saldırılarına karşı güvenliği artırmak için bazı sivil özgürlüklerin sınırlanmasının doğru olduğuna inanmaktadır. Bunu, teröre karşı ödenilmesi gereken bir bedel olarak görmektedir. 2010 yılında yapılan kamuoyu araştırmalarında kamunun yarıdan fazlası terör saldırısından dolayı şüpheli olan insanların bazı insan haklarının askıya alınmasının terörizm tehdidini azaltmak için gerekli olduğuna inanmaktadır. Bu desteğe rağmen kamuoyunun bir kısmı dirençli bir şekilde sürekli olarak yeni yasaların sivil özgürlükler önünde engel olduğu görüşünü desteklemektedir. 2005 yılında yapılan araştırmada kamuoyunun %44’ü “eğer sivil özgürlüklerimizi sınırlarsak ve savunmamız gereken yaşam biçimimizi baltalar veya temellerini zayıflatırsak, teröristlere bir zafer sunarız” görüşünü desteklemektedir. Kamuoyunun üçte biri hala terör şüphelilerinin suçları kanıtlanıncaya kadar suçsuz oldukları ve onların insan haklarının korunması gerektiği görüşünü desteklemektedir.

PEW Araştırma Merkezi’nin Haziran 2013 araştırma sonuçlarında da katılımcıların %56’sı ABD’denin Ulusal Güvenlik Teşkilatı’nın (*National Security Agency-NSA*) telefon kayıtlarını izlemesinin devletin terörizmle mücadelede uyguladığı bir yöntem olarak görmekte iken %41’i ise uygunsuz olarak değerlendirmektedir. Hükümetin olası terörizmi önlemek için bireylerin e-maillerini denetlemesi konusunda kamuoyunun %45’inin destek verirken %52’sinin ise karşı çıktığı rapor edilmektedir. Kamuoyunun %62’si kişisel mahremiyeti ihlal etse bile federal hükümetin terör tehdidini araştırmasının önemli olduğunu söylerken %34’ü ise federal hükümetin terör tehdidini araştırmasını sınırlasa bile hükümetin kişisel mahremiyeti ihlal etmemesini söylemektedir. Kamuoyunun %56’sı NSA’nın terörizmi araştırmak için Amerikalıların telefonlarını dinlemek için gizli mahkeme kararı almasını uygun görmekte iken %41’i uygun görmemektedir (PEW, 2013).

Davis ve Silver (2004: 28-46) sivil özgürlükler mi yoksa güvenlik mi daha fazla tercih ediliyor, sorusunu yanıtlamaya çalıştıkları araştırmalarında ne güvenlikten ne de sivil özgürlüklerden tamamı ile vazgeçilmediğini bulmuşlardır.

Araştırmalarında ülkede terörizmi engellemek için bazı sivil hakların sınırlanması konusunda katılımcıların %55'i sivil hakların korunmasını belirtirken %45'i güvende olmayı sivil haklara tercih etmiştir. Fakat sivil haklar konusu belirli durumlara uygulandığında yanıtlarda farklılaşmalar mevcuttur. Katılımcıların %71'i terör örgütüne bağlı veya ilişkili olan insanların "terörist" olarak tanımlanmasını desteklemektedir. Buradan insanların güvenlik ve emniyette olmayı tercih ederek sadece terörle ilişkili olduğu varsayıldığı için bir grup insanın suçlu olarak etiketlenmesini destekledikleri anlaşılmaktadır. İfade özgürlüğü demokrasinin temel ilkelerinden biri olduğu halde, araştırmaya katılanların %60'ı öğretmenlerin ABD'nin terörizmle mücadele politikalarını eleştirmemeleri gerektiğine inanmaktadır. Öğretmenlerin eleştirmek yerine ülkeye olan sadakati ve bağlılığı teşvik etmeleri gerektiği düşünülmektedir. Mahremiyet veya özel yaşamın gizliliği hakkında bile katılımcıların %54'ü zorunlu ulusal güvenlik kartlarını terörizmle mücadele kapsamında gerekli görmektedir. Diğer taraftan, mahremiyet hakkını destekleyerek, telefon ve e-maillerin denetlenmesine katılımcıların %66'sı karşı çıkmaktadır. Sivil özgürlükleri koruma bağlamında katılımcıların %77'si polisin şüpheli gördüklerini arama izni olmadan aramasına karşı çıkarak sivil haklardan tarafa olduklarını göstermektedir. Benzer şekilde Amerikan hükümetine karşı gösteriye katılan şiddet kullanmayan göstericilerin soruşturulmasına %92 oranında sivil haklar bağlamında karşı çıkmaktadır. Amerikan vatandaşı olmayanların sivil haklarını koruma konusunda da katılımcıların desteği mevcuttur. Herhangi bir suçla isnat etmeden süresiz olarak terör örgütü ile ilişkisi olduğundan şüphelenilen vatandaş olmayan kişilerin gözaltına alınmasını katılımcıların yarıdan fazlası (%53) desteklememektedir.

Benzer şekilde Humberger, Tompson, Agiesta ve Kelly (2013) tarafından ABD'deki Associated Press-NORC Center for Public Affairs Research yayınladığı raporun sonuçları da sivil özgürlük ve güvenlik ikliminde 11 Eylül olaylarından 10 yıl sonra meydana gelen değişimi göstermektedir. 1008 katılımcının yer aldığı temsili bir örneklem üzerinde yapılan araştırmada Amerikalıların çoğunluğu (%54) gelecek soruşturmalar için vatandaşların internetlerinin denetlenmesine karşı oldukları gibi telefonlarının (%56) denetlenmesine de karşıdır. Amerikalıların çoğunluğu (%58) Amerikan Hükümetinin temel görevinin vatandaşları terörden korumak değil asıl vatandaşların hak ve özgürlüklerini korumak olduğunu belirtmiştir. Amerikalıların %58'i Hükümetin sivil haklar ve özgürlükleri korumakta yeterince iyi iş çıkarmadığını düşünmektedir. Sivil haklara destek yaşa göre farklılaşmaktadır. 30 yaş altı genç Amerikalıların %63'u, 30-44 yaş arasındakilerin %42'si, 45-64 yaş arasındakilerin %38'i ve 65 yaş üstü olanların %30'u hükümetin bilgi edinmek için kullandığı yöntemlerin sivil hakları ihlal etmediğini kanıtlamasının önemli olduğunu rapor etmiştir. Görüldüğü üzere gençler yaşlılara göre daha fazla şeffaflık talebinde bulunmaktadır.

Davis ve Silver'in (2004: 28-46) araştırma sonuçları ve diğer yapılan kamuoyu araştırmalarının sonuçları beraber değerlendirildiğinde araştırma sonuçlarına sivil

özgürlükler ve güvenlik arasındaki ikilemin yansıdığı görülmektedir. Davis ve Silver (2004) sivil özgürlükler ve güvenliği bir birine zıt kutuplar olarak düşünmek yerine duruma bağlı olarak vatandaşların öncelikle birbiri ile yarışan değerler olarak değerlendirmenin bu ikilemi anlamaya yardımcı olacağını vurgular. Başka bir ifade ile genel olarak soyut demokrasi kavramını insanların desteklediklerini fakat demokrasinin ilkelerine olan bağlı ve sadakatin diğer yaşamsal olarak önemli olan değerlerle karşılaştırılarak anlaşılması gerekliliğine vurgu yaparlar. Özellikle terör saldırıları gibi somut durumlar demokratik ilkelerden ne kadar feragat edilip edilmeyeceği konusunda daha derinlemesine anlamaya yardımcı olmaktadır. Sivil haklar ve özgürlükler, mahremiyet gibi demokrasinin temel ilkeleri çoğu zaman gündelik hayatta olağan durumlarda sorgulanmadan kabul edilmektedir. Fakat terör saldırısı gibi olağandışı bir durum mevcut olduğunda veya terör tehdidi algısının yüksek olduğu durumlarda bu değerler bir anda gündeme gelmektedir. Çünkü bu değerler demokrasinin, barış ve huzur içinde yaşamakla ilgili diğer değerleri ile çatışabilmekte veya vatandaşların değerlere verdikleri öncelik sırası değişebilmektedir. Bu bağlamda vatandaşlar için terörizmle mücadele kapsamında hükümetin gelecek terör saldırılarını sivil haklara ve özgürlüklere müdahale ederek güvenliği ve emniyeti sağlaması mı daha önceliklidir yoksa sivil haklara hiç müdahale edilmeden terör saldırılarını önleme olasılığını azaltmak mı önemlidir, sorusu sorulmalıdır. Temel değerlerde duruma göre öncelik sırası değişmektedir. Bundan dolayı, tehdit söz konusu olduğunda vatandaşlar bazı sivil özgürlüklerini güvende olma ile takas edebilmektedir. Ama bu onların tüm sivil özgürlüklerinden vazgeçtikleri anlamına gelmemektedir. Bazı sivil özgürlüklerin diğerlerine göre feragat edilmesi daha zordur. Özellikle vatandaşların, adil yargılanma prensibinden terörle ilişkili olabileceğinden şüphelenilen kişiler için bile vazgeçmedikleri düşünüldüğünde terörizmle mücadelede kamuoyunun desteğini almak için uygulamaların adaletli olmasının önemi de ortaya çıkmaktadır.

Terörizmle Mücadeledeki Tutum ve Davranışları Belirleyici Faktörler

Terörizmle mücadele kapsamında bireylerin kendilerini güvende hissetmelerinin ne kadar önemli olduğunu yukarıdaki tartışmalar çerçevesinde açıklamaya çalıştık. Güvende hissetmenin yanı sıra tehdit algısı, hükümete olan güven, bireylerarası güven, polise olan güven ve etnisite terörizmle mücadeleye yönelik tutumları belirleyen/etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. Aşağıda bunlar irdelenecektir.

Terörizmle Mücadele Kapsamında Tehdit Algısı

İnsanların kendilerini güvende hissetmelerini engelleyen veya kaygı düzeylerini artıran faktörlerin başında terör tehdidi algısı gelmektedir. Tehdit algısı çoğu zaman ölçme duygusu ile bağlantılıdır. Terör saldırılarının temel amacı hedef

nüfusta kaygı ve korku yaratmaktır. Bu yaratılan korku politikacıların korkmuş vatandaşlarını teskin etmek veya yatıştırmak için terörist gruplarla müzakere etmek konusunda baskı yaratmaktadır. Bu amaç hükümetlerin teröristlere ve terör gruplarına karşı güçlü eylemler düzenleme ihtiyaçları ile ters düşmektedir. Eğer hükümet terör saldırılarına güçlü şekilde cevap veremez ise kamuoyunun desteğini kaybedecektir ve gelecekte terörizmi önleyeceğine olan güven sarsılacaktır. Dahası, hükümetlerin terörizmle mücadeleye yönelik sert politikalarının uzun süreceği ve maliyetli olacağı için kamuoyunun da desteğini arkasına alması gerekmektedir. Çoğu zaman ulusal güvenliği ciddi şekilde tehdit eden terör saldırıları veya başka tehditler, farklı coğrafyalara yönelik askeri müdahaleleri gündeme getirmektedir. Bu bağlamda kamuoyunun terör tehdit algısı hükümetin politikalarının şekillenmesinde önemli bir yere sahiptir.

Tehdit ister dışarıdan bir güç olsun, ister öznel bir durum olsun tehdidin yaygın ve güçlü etkisinden birisi hoşgörüsüzlük, önyargı, etnik merkezîyetçilik ve yabancı düşmanlığıdır. Sevilmeyen gruplar, hoşgörüsüzlükle ve sivil hak ve özgürlüklerinin kısıtlanması ile karşı karşıya kalırlar. Grubun kaynaklarına ve statüsüne yönelik tehdit algısı tehdidi oluşturduğu düşünülen gruba karşı önyargının oluşmasına neden olur. Grubun kendi içinde dayanışması artarken, diğer gruba karşı ayrımcı uygulamalar da kendini gösterir. Bu bağlamda dışsal tehdit algısı güçlü, kudretli ve aktif politik liderlere olan desteği çoğaltır. Tehdit sadece hoşgörüsüzlüğü değil aynı zamanda tehdit eden gruba karşı cezalandırıcı yaptırımları da artırır. Terör tehdidi söz konusu olduğunda tehdit oluşturan gruba karşı yapılan ağır yaptırımlar veya uygulamalar çoğu zaman kamuoyu tarafından da desteklenir. ABD'nin Irak ve Afganistan da yürüttüğü askeri uygulamaların desteklenmesi gibi. İsrail'in Filistin'e yönelik askeri uygulamaları da buna örnek oluşturur (Huddy vd., 2005: 593-608).

Huddy ve arkadaşlarının yaptığı araştırmada (2005) yüksek derecede terör tehdidi algısı olanların diğerlerine göre ABD'nin askeri müdahalesini, denizasını müdahalesini ve Bush'un politikasını onayladıklarını bulmuşlardır. Ulusun terör tehdidi altında olduğuna inanlar diğerlerine göre daha fazla sivil özgürlükleri sınırlayan kanunları ve uygulamaları destekler. Bir kişi ne kadar fazla tehdit algırsa, diğerlerine göre daha fazla sınırlayıcı ulusal güvenlik politikalarını desteklemektedir (Davis ve Silver 2004). Terör tehdidi algısı artığında hükümetin zorunlu ulusal kimlik kartı politikasına ve vatandaşların telefon ve e-maillerini denetlenmesi uygulamalarına destek artmaktadır. Tehdit algısı yükseldikçe hükümetin güçlü terörizmle mücadele kanunu çıkarmakta başarısız olacağı konusunda endişe de artmaktadır (Huddy vd., 2005).

Terörizmle Mücadelede Siyasal Otoriteye (Hükümete) Olan Güven

Terörizmle mücadele kapsamında oluşturulacak hem sivil özgürlüklerle ilgili uygulamalar hem de askeri veya polisiye müdahaleler demokratik kurumlar ve sü-

reçlerle bağlantılıdır. Çünkü bu mücadele sürecinde vatandaşlar çeşitli biçimlerde güç kullanma yetkisini devlete devretmektedir. Gücün devredilmesinin arkasında aslında hükümete olan güven ve inanç yatmaktadır. Hükümete olan güven hükümetin sivil özgürlüklere getirilen kısıtlamaların ne kadarına vatandaşların tahammül edebileceği konusunda bir sınırının olduğu veya sınır çizme yetisine sahip olduğu inancında yatmaktadır. Hükümete olan güvenin ve inancın zayıf olması hükümetin başarılı olmasını zorlaştırmaktadır. Hükümete güvenenler arasında kendilerini terör tehdidi altında hissedenlerin sivil özgürlüklerinden daha fazla feragat etmeleri beklenebilir (Davis ve Silver, 2004). Hükümete tek düze bir güven söz konusu olmayabilir. Terörizmle mücadele kapsamında yer alan devletin farklı kurumlarına olan güven seviyesi değişmektedir. Terörizmle mücadele kapsamında en önemli görevi alan polis kuvvetine olan güven ayrıca önemlidir. Polisle olan güven ve inanç konusu ileride ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Ancak şimdi şu kadarını söylemekle yetinelim: Vatandaşlar ne kadar çok hükümete ve polise inanırlarsa, terörizmle mücadele de hükümetin sivil özgürlüklerle ilgili sınırlamalarını kabul ederler. Yani, vatandaşlar kendilerini ne kadar çok terör tehdidi altında hissediyor ve hükümete olan güvenleri kuvvetli ise, o kadar sivil özgürlüklerden terörizmle mücadelede feragat etmekte ve politikayı desteklemektedir (Davis ve Silver, 2004: 28-46). Burada kısaca ele alınması gereken diğer bir husus da bireylerarası güven konusudur. Zira Davis ve Silver (2004: 31), bireylerarası güven düzeyinin terörizmle mücadeleye olan güven dolayısıyla ve hükümete ne kadar güveneceğimizle ilişkili olduğunu vurgulamaktadırlar. Bireylerarası yüksek güven düzeyi sosyal sermaye olarak algılanabilir ve bu noktada bireyler ortak çalışarak hükümetin yaptıklarının etkisini azaltabilir. Diğer bir anlatımla, eğer insanlar diğer insanlara güvenirlerse o zaman yanlışları düzeltmek için hükümete daha fazla güç ve otorite vermeye gerek olmadığını düşünebilirler. Aynı zamanda, komşularına veya diğer insanlara olan güvenleri yüksek olduğu için kendilerini daha fazla güvende hissederek terörün hayatlarını pek fazla etkilemesine müsaade etmeyebilirler. Bireylerarası güvenin yüksekliği zamanla hükümete olan güvenin yerini alabilir. Ancak, Davis ve Silver (2004: 36) başka bir noktaya da dikkat çekmektedir: Bireylerarası güven düzeyi yüksek olan insanların yasal otoritelere de güvenleri yüksek olduğundan hükümetin terörizmle mücadele kapsamında çıkardığı denetleme ve gözetleme yöntemlerinin kendilerine karşı kullanılma olasılığına pek de inanmadıkları için sivil özgürlüklerinden ödün verme konusunda istekli olabilirler.

Terörizmle Mücadelede Polise Olan Güven

Terörizm algısının oluşmasında, özellikle terörizmle mücadele sürecinde polisin görevinin önemi dikkate alındığında uygulamalarının adil görülüp görülmediği, vatandaşlara tutum ve davranışlarının nasıl algılandığını anlamak gerekmektedir. Polisin halkın gözündeki algısını etkileyen en önemli unsurların başında halkın

polisin meşruiyet ve güvenilirliği hakkındaki algısı gelmektedir. Eğer bireyler polis uygulamalarının meşru olduğuna inanırsa, zorlamaya gerek kalmadan yasalara uyacaklardır (Tyler ve Hou, 2002). Daha önce belirtildiği gibi meşruiyeti ve güvenilirliği sağlayan en önemli öge kurumlarla ilgili süreçlerin adaletli olmasıdır (Levi, Sack ve Tyler, 2009: 354-375; Sunshine ve Tyler, 2003: 513-548; Tyler ve Hou, 2002). Başka bir ifadeye, süreçsel adalet algısı belirleyici öğelerin başında gelmektedir. Vatandaşların hukuk kurallarını çiğnememeleri adalet sisteminin adil olduğuna inanmalarından kaynaklanmayabilir. Sadece cezalandırılmamak için araçsal olarak kurallara uyabilirler, ancak kontrolün ve cezalandırılma olasılığının zayıf olduğu durumlarda ise hemen yasalar kolaylıkla çiğnenebilir. Diğer taraftan, polis meşruiyetini ve güvenilirliğini sağlamanın yolu süreçsel adaletin temellerini oluşturan normatif uyumdan geçmektedir. Durkheim'den hareketle hukukun bir noktada toplumun bazı ortak değerlerini yansıtmaya potansiyelinin olduğu akılda tutularak adalet kurumunun uygulayıcısı olan polis tutum ve davranışlarının da bu ortak değerleri yansıtmaya beklenir. Bu noktada polis uygulamalarının adil ve vatandaşların haklarına saygılı olarak gerçekleştirilmesi önemlidir (Sunshine ve Tyler 2003: 513-548; Tyler ve Wakslak, 2004: 253-282). Sürece yapılan vurgu, kurumun meşruiyetini, yasalara uyulmasını ve işbirliği yapılmasını sağlamakla sonuçlanacaktır. Vatandaşlar yasalara uyduklarında, bu davranışları zorunluluktan değil de yasaları uygulayan otoritenin meşru otorite olmasını kabul ettikleri için olacaktır. Meşruiyet, yönetme hakkını ve yönetme hakkının diğerleri tarafından tanınmasını beraberinde getirmektedir. Bundan dolayı kurumlar gelişmek, işlemek ve kendilerini etkin bir şekilde devam ettirebilmek için meşruiyete ihtiyaç duymaktadır. Şiddet araçlarını kullanma yetkisine sahip sayılı kurumlardan olan polis ise bu meşruiyete fazlasıyla ihtiyacı vardır.

Bu bağlamda düşünüldüğünde özellikle "Terörle Savaş" kapsamında çıkarılan terörizmle mücadele kanunlarının getirdiği sivil hakları sınırlayıcı ve belli grupları hedef alan uygulamalar akılda tutulduğunda, polis meşru otorite olarak vatandaşlar tarafından algılanıp algılanmadığı terörizmle mücadelenin etkin olarak yürütülmesinde önemli rol oynamaktadır. Çünkü bireyler terörizmle mücadele yasalarına ve uygulayıcısı olan polise ancak bunların adil, tarafsız ve eşit olduğuna inanırsa uyacaktır. Kararların adil alındığına inançla birlikte kendilerine adil davranıldığına, haklarına saygı gösterildiğine ve polis tutum ve davranışlarının insanlık onurunu çiğnemediğine inandıkları sürece politikaları destekleyeceklerdir. Buradaki en önemli husus polis halkla arasında güven erozyonuna neden olabilecek tutum ve davranışlardan mutlak suretle kaçınması gerektiğidir. Özellikle son yıllarda toplum destekli polislik uygulamalarının terörizmle mücadele kapsamında da uygulandığı dikkate alındığında, polis vatandaşların gözünde meşruiyetini ve güvenilirliğini anlamak ve açıklamak gereklidir.

Polis terörizmle mücadelede oldukça etkin olarak yer almasıyla ilgili tartışmalar mevcuttur. Bir grup araştırmacı, polis terörizmle mücadeleye ağırlık vermesinin polis temel görevleri arasında yer alan kamu düzenini ve asayiş

sağlamak ve şüphelileri kontrol altına almakla ilgili görevleri yerine getirmekte zorluk çekecekleri için polisle ilgili algının olumsuz olabileceğine dikkat çekmektedir. Terörizmle mücadelede dinleme, gözetleme ve bilgi edinme gibi gizli taktiklerin ağırlıklı kullanıldığı teknik polislik uygulamalarının şeffaflığının ve hesap verilebilirliğinin düşük olmasından, insan haklarını ihlal etme olasılığının yüksekliğinden polise olan güveni azaltabileceğine vurgu yapmaktadır (Bayley ve Weisburd, 2009). Genel olarak polis, gücünü hukuka uygun davranmaktan alır. Fakat terörizmle mücadele kapsamında teknik polislik uygulamaları zaman zaman kamuya hizmet etmekten daha çok kamuyu kontrol etmeye yönelebildiğinden, kamuoyu polisin meşruiyetini sorgulamaya başlayabilmekte ve polise olan güvende değişim söz konusu olmaktadır. Bununla beraber, kamuoyu, terörizmle mücadele polisin öncelikli görevi olmaya başladığında, asli görev olan önleyici polislik ve sonrasında şüphelileri yakalama ve mağdurları koruma gibi hususlarda pek başarı gösterilemediğine, dolayısıyla polisin yetersizliğine inanmaya başlar. Bu algılar, devlete olan inancı da sarsmaktadır (Bayley ve Weisburd, 2009: 81-99; Hasisi, Alpert ve Flynn, 2009: 177-202).

Diğer taraftan ise polisin terörizmle mücadele etmesi polise ve devlete olan güvenle ilgili algıyı pozitif yönde etkileyebilmektedir. Polis, kamuoyunun gözünde toplumu zorda bırakan ve çok tehlikeli bir sorunla mücadele etmeye çalışmaktadır. Terörizmle mücadele sırasında polislerin kullandıkları teknikler profesyonel ve etkinlik seviyeleri yüksek olarak algılanabilir. Daha öncede belirtildiği gibi devletin kurumlarına olan güvende kurumların işlerinde ehil olduğu yönündeki algı önemlidir. Terör söz konusu olduğunda polisin hızlı ve etkin cevap vermesi vatandaşların gözünde onların işlerinin uzmanı olduğu görüşünün yaygınlık kazanmasını sağlamaktadır. Vatandaşlar arasında terörizm korkusu yüksek ve terör tehdidi ciddi olarak algılanıyorsa, polis kurtarıcı olarak görülebileceği için ona karşı güven artabilmektedir (Jonathan, 2010: 169-181). Yapılan araştırmalar her iki görüşü de destekler yöndedir. Polisle ilgili algı terörizmin yoğunluğuna göre değişmektedir. Kriz dönemlerinde katı polislik uygulamaları kendini gösterse hatta polisin militerleşmesi söz konusu olsa da halk, polise güvenmektedir (Jonathan, 2010: 179).

Terörizmle Mücadelede Devlete Olan Güven ve Etnik Gruplar

Bazı akademisyenler terörle mücadele kapsamındaki yeni tekniklerin suç işleme olasılığı üzerinde temellenmek yerine vatandaşların doğum yeri, ten rengi, etnik grup kimliği ve dini kimliği gibi özelliklere odaklanarak ayrımcılık yarattığını tartışmaktadır. Terörizmle mücadele yöntemleri saldırı riskini azaltmaya yönelmek yerine daha çok gözetleme kültürüne yol açmakta ve bazı grupları “şüpheli veya tehlikeli gruplar” (*suspect community*) olarak etiketlemektedir (Innes, 2006: 222-241; Mythen, Walklate ve Khan, 2006: 736-754). Dolayısıyla kamuoyunda bu gruplara karşı ön yargı oluşmaktadır. Örneğin Huddy vd., (2005) araştırmalarının

da gelecekte terör tehdidinin yüksek olduğuna inanların hükümetin düşmana sert politikalarla karşılık vermesini desteklediklerini, Araplara karşı olumsuz kalıp yargılara sahip olduklarını ve göçmenlik politikalarının sınırlandırılmasını ve Araplara–Amerikalı Araplara yönelik denetleme ve gözetleme politikalarının yoğunlaştırılmasını desteklediklerini göstermiştir. Araştırmada katılımcıların %85’i ziyaretçi ve yabancı öğrenci vizelerine sert yaptırımlar getirilmesini desteklemektedir. Katılımcıların neredeyse yarısına yakını (%48) ABD’ye gelmek için başvuran Arapların diğer ülkeden gelenlere göre daha yoğun ve katı bir şekilde güvenlik kontrollerine tabi tutulması gerektiğine inanmaktadır. Katılımcıların %29’u ise hükümetin Araplar ve Amerikalı Arapları özel katı bir gözetleme ve denetleme sistemi altına alması gerektiğine inanmaktadır. Bu politikalar genel olarak desteklenmekte olup sadece yaş bağlamında farklılaşmalar söz konusudur. Gençler yaşlılara göre Arapların özel tekniklerle gözetlenmelerini, vizelere sınırlandırma getirilmesini ve güvenlik kontrollerinin sertleştirilmesini daha az desteklemektedir. Otoriter ve muhafazakâr olanlar, otoriter olmayan ve liberallere göre göçmen politikalarının sınırlandırılmasını desteklemektedir ve Araplarla ilgili negatif kalıp yargılara daha fazla sahiptir.

Polisin terörizmle mücadeledeki uygulamalarının devletin etnik gruplarla olan ilişkisini etkilemesi olasılığı mevcut olduğunda polis veya terörizmle mücadelelenin uygulayıcısı olan diğer aktörler ile etnik gruplar arasındaki ilişkinin önemi kendini göstermektedir. Özellikle bu süreçte polisin uygulamalarına ağırlıklı olarak maruz kalan etnik grupların polisin güvenilirliği ve meşruiyetiyle ilgili algıları farklı olabilmektedir. Terörizmle mücadele kapsamında bazı etnik gruplar polisin denetim ve gözetimine (etnik profilleme, önyargı, aşırı güç kullanımı vb.) daha fazla maruz kalmaktadır (Innes, 2006: 222-241; Jonathan ve Weisburd, 2010: 169-181). Britanya’da Hillyard (1993: akt Pantazis ve Pemberton 2009: 654-655) 1974 Terörizmi Önleme Yasası’nın (*Prevention of Terrorism Act 1974*) İrlandalılar üzerindeki etkisini araştırdığı çalışmasında, söz konusu yasanın orantısız olarak İrlandalıların davranışlarını denetlemek için kullanıldığını göstermiştir. Hillyard’ın tartışmasını ilerleten Pantazis ve Pemberton (2009), terörle ilişkili olduğu düşünülen şüpheli toplulukların üyesi olduğu varsayılan kişilerin davranışlarına veya herhangi bir suçla karışıp karışmadıklarına bakılmaksızın polisin gözetleme ve denetleme mekanizması altına girdiklerini tartışmaktadır. Ayrıca terör şüphelileri diğer suçlulardan ayrı bir grup olarak düşünülerek onlarla ilgili sorgulama, gözaltına alma ve mahkeme süreçleriyle ilgili farklı yasaların çıkarılması söz konusu olduğundan bu gruplar ağır uygulamalara maruz kalmaktadır. Pantazis ve Pemberton (2009: 651-667), her ne kadar Britanya’da yaşayan Müslümanlar arasında birçok farklılıklar mevcut olsa da terörizmle mücadele söz konusu olduğunda Müslümanların bütünsel olarak değerlendirilip “şüpheli topluluk” olarak etiketlendiklerini vurgulamıştır.

Mythen, Walklate ve Khan (2009: 736-754) Britanya’daki terörizmle mücadele yasalarının ağırlıklı olarak Britanyalı Müslümanları hedef alması ve özel-

likle genç Pakistanlı Müslüman erkeklerin terörist olarak etiketlenmelerinden dolayı gençler arasındaki dayanışmanın arttığına işaret etmektedir. İngiltere'nin Kuzey Batısındaki Pakistanlı Müslüman genç erkeklerle yaptıkları odak grup çalışmasında gençlerin çoğu terörizmle mücadele yasasının uygulamalarına maruz kaldıklarını, polis onları hareketliliklerini sınırladığını, kamusal alanda tehdit edildiklerini, gözdağı verildiklerini, aşağılandıklarını belirtmişlerdir. Adil olmayan böylesi uygulamalara davranışlarından değil deri renklerinden ve dinlerinden şüphelenildiği için maruz kaldıklarına inanmaktadır.

İngiltere Terörizmle Mücadele 2000 (*Terrorism Act 2000*) kapsamında 44. Maddede yer alan “Dur ve Ara” (*Stop and Search*) başlığı ile polislere makul bir şüphe olmadan da bireyleri veya araçları durdurma ve arama yetkisi tanınmaktadır (Parmar 2011: 369-382). Daha önceden polis arama emri olmadan bazı makul şüphelere dayanarak bireyleri ve araçları durdurup arayabiliyordu. Burada polisin şüphelenmesi yaptığı uygulamayı meşrulaştırıyordu. Ancak, bu yeni madde ile herhangi bir makul şüpheye dayanmadan polisin bunu yapabilme yetkisinin olması etnik azınlıkların ve özellikle Müslümanların “şüpheli” olarak durdurulması ve aranması ile sonuçlanmıştır. 2009 yılında bu madde kapsamında yüz bin arama gerçekleştirilmiş ancak hiç biri terörle bağlantılı olarak adli süreç sonunda tutuklama veya hüküm giyme ile sonuçlanmamıştır. Asya kökenliler ve siyahi Müslümanlar “şüpheli” olabilecekleri düşüncesiyle sürekli olarak durdurulup aranmaktan şikâyetçi olmuşlardır (Parmar 2011). Parmar'ın (2011) araştırmasına katılan Müslüman erkeklerden bazıları birden fazla kere arandıklarını, sanki “almamızda terörist yazıyor” diye isyan ederek ötekileştirmenin boyutlarını ifade etmiştir. En fazla durdurulan Pakistanlı genç erkekler ise devletin bu yolla terörü önlemede başarısız olacağına inanmaktadır. Bu yasa ile güvenlik güçlerine verilen gücün istismar edildiğini, dışlandıklarını ve demokrasiye olan inançlarının azaldığını vurgulamışlardır. Katılımcılar, bu yasa uygulamaya başlamadan önce toplumun daha adaletli olduğuna, başlarına bir sorun geldiğinde polise rahatlıkla gidip çözüm arayabileceklerine inandıklarını, fakat yasadan sonra polise olan güvenlerinin kalmadığını belirtmiştir. Benzer şekilde Mythen vd., (2009), Müslüman Pakistanlı gençlerin bu yasa kapsamında polise verilen yetkinin polis tarafından onlara karşı orantısız olarak kullanıldığına inandıklarını tespit etmiştir. Parmar (2011) bu uygulamaların terörizmle mücadele etmek yerine daha çok radikalleşmeye ve teröre verilen desteğin artmasına yol açarak terör gruplarının söylemini pekiştirdiğine dikkat çekmektedir. Böylesi uygulamalar polisin meşruiyetine ve güvenilirliğine olan inancı özellikle dinsel veya etnik gruplar arasında zayıflatmaktadır.

Burada bir konunun altını tekrar çizmemiz gerekiyor: Terörizmle mücadele kapsamında polisin uygulamalarının bireyler tarafından, özellikle de etnik, dinsel, dinsel, kültürel vb. özelliklerinden dolayı toplum içerisinde kendini farklı gören kesimler tarafından adil görülüp görülmediği, o bireyler tarafından ne şekilde algılandığı, gerek terörizmle mücadeleye yönelik tutumların belirlenmesi gerekse

hayata geçirilecek politikaların bunlar üzerinde inşa edilmesi noktasında dikkate alınması gereken önemli bir husustur. Bunun yanında diğer önemli bir konu ise, kendilerini farklı gören grupların toplumla bütünleşme olgusudur. Bu süreç de terörizmle mücadele açısından gözardı edilmemesi gereken bir aşamadır. Zira kendini farklı gören bir grubun toplumun geneliyle ve devletle olan ilişkisi, sebep-sonuç ilişkisi bağlamında büyük ipuçları vermektedir. Çalışmanın bundan sonraki kısmında bu konu tartışılacaktır.

Sonuç

Günümüzde neredeyse bütün toplumları etkileyen konuların başında gelen terörizm, içinde pek çok unsuru barındıran geniş bir olgudur. Dikkat edilmesi gereken husus, terörle ve terörizmle mücadelenin ayrı kavramlar olduğudur. Terörle mücadele, en genel anlamıyla kanun uygulayıcı birimlerin başta polis ve asker olmak üzere hayata geçirdikleri stratejilerdir. Oysa terörizmle mücadele, tüm toplumu ilgilendiren; terörizmin nedenlerinin belirlenerek ortadan kaldırılmasından, insanları terörist olmaya iten saiklerin minimize edilmesine kadar çok yönlü politikaları içeren bir konudur. Bu anlamda terörle mücadele, terörizmle mücadelenin en önemli kollarından biridir. Uluslararası ve ulusal düzeyde devletlerin temel görevleri arasında vatandaşlarının güven ve emniyetini sağlayarak barış ve huzur içinde yaşamaları için gerekli ortamı yaratmak gelmektedir. Bundan dolayı devletin uygulayacağı terörizmle mücadele politikalarının içeriği ve uygulama biçimi önemlidir. Çünkü devlet, terörizmi önlemek yerine terörizmle mücadelede uyguladığı yöntemler aracılığıyla tam tersine terörizmin şiddetinin artmasına, yaygınlaşmasına ve terör grubunun sözcüsü olduğunu iddia ettiği gruplar tarafından terörizmin daha fazla destek görmesine yol açabilmektedir. Terörizmin temel amaçlarından birisi de haklarını savunduğunu iddia ettiği grupların desteğini almak ve onları daha radikal hale getirmektir. Bunu sağlamak için şiddet kullanarak, devleti hiçbir fark gözetmeyen sert ve katı mücadele taktikleri uygulaması yönünde kışkırtır. Bu bakımdan terörizmle mücadele belirlenecek tutum ve davranışlar sonuçları itibarıyla büyük önem taşır.

Terörizmle mücadelede klasik paradigma artık yerini siyasi, sosyal, kültürel ve önleme faaliyetleri eksenli bir mücadele konseptine bırakmıştır. Bu mücadeledeki düğüm ise güvenlik ve sivil özgürlükler arasındaki dilemmada kendini gösterir. Terörizm söz konusu olduğunda yapılacak düzenlemeler güvenlik ve sivil özgürlükler arasında bir seçim yapmayı veya birinden ödün vermeyi gerektirmektedir. Ne kadar fazla sivil özgürlükleri isterseniz o kadar az güvendesiniz demektir fakat ne kadar fazla güvende olmayı isterseniz de o kadar çok sivil özgürlüklerinizden feragat etmeniz gerekebilir. Ancak bunun doğrusunun hangisi olduğu veya olması gerektiği konusunda tartışmalar mevcuttur, Ancak ifade edebiliriz ki genel olarak terörizmle mücadelede sivil özgürlükler ve güvenlik arasında bir dengenin tutulması gereklidir. Zira bu denge terörizmle mücadelede polise olan güvenin tesisi

açısından büyük önem arz eder. Terörizmle mücadelede polisin görevinin önemi dikkate alındığında polisin terörizmle mücadele kapsamındaki uygulamalarının adil görülüp görülmediği, vatandaşlara davranışlarının nasıl algılandı sürecin sağlıklı yürüyebilmesi açısından elzemdir.

Terörizmle mücadele kapsamında oluşturulacak hem sivil özgürlüklerle ilgili uygulamalar hem de askeri veya polisiye müdahaleler demokratik kurumlar ve süreçlerle bağlantılıdır. Vatandaşlar ne kadar çok hükümete ve polise inanırlarsa, terörizmle mücadele de hükümetin sivil özgürlüklerle ilgili sınırlamalarını kabul etmektedir. Vatandaşlar kendilerini ne kadar çok terör tehdidi altında hissediyor ve hükümete olan güvenleri kuvvetli ise, o kadar sivil özgürlüklerden terörizmle mücadelede feragat etmekte ve politikayı desteklemektedir. Hemen belirtelim ki, hukukun üstünlüğünün, çağdaş demokratik uygarlığın ulaştığı en önemli aşamalardan biri olduğuna şüphe yoktur. Vatandaşların devlete güven beslemeleri ve korkusuzca kişiliklerini geliştirmeleri, ancak hukukun üstünlüğüne dayanan bir sistem içinde mümkündür. Ama bu, aynı zamanda yerleşmiş hukuk düzenine, dolayısıyla toplum düzenine uymayı da gerekli kılmaktadır. Bu bakımdan, demokratik hukuk devleti yönünden ortaya çıkan en önemli sorun, toplum barışını ve düzenini bozan ihlallerle karşılaşıldığı zaman nasıl davranılacağıdır. Burada üzerinde durulması gereken en temel konu, söz konusu ihlaller ne kadar şiddetli olurlarsa olsunlar, demokrasiyi askıya almanın bir gerekçesinin olmayacağıdır.

Kamu düzeninin kargaşa ve kaosa dönüşmesine yol açabilecek birçok iç ve dış tehditlerin ortaya çıkması halinde, demokrasiler, düzenin idaresi ve hatta varlıklarını korumak için meşru hukuki kuvvet kullanabilirler. Burada önemli olan nokta, bu kuvvetin kimin sorumluluğunda, ne ölçüde ve kim tarafından kullanılacağıdır. Demokrasiler yönünden ciddi olarak tartışılması gereken sorun budur. Demokratik rejimde, güçlük derecesi ne olursa olsun, görev şuuru içinde olan güvenlik güçlerine, insan haklarını koruma bakımından son derece ağır sorumluluklar düşmektedir. Bu bilinç doğrultusunda alınacak ve uygulanacak her türlü politika siyasal şiddet ve terörün vereceği zararı minimuma indirecektir.

Terörizmle mücadele kapsamında üzerinde durulması gereken bir diğer önemli konu ise toplumsal bütünleşme olgusudur. Toplumsal bütünleşme ile ilgili tartışmalar akademik ve sosyal politika bağlamında uzun bir geçmişe sahiptir. Ancak son dönemlerde uluslararası siyasal şiddet ve terör faaliyetlerindeki artış, etnik çatışmalar, küreselleşme, göçmen sayısındaki artış, ülkelerin artan oranda çoklu etnik ve kültürel yapıya bürünmesi, suç oranlarında artış, bireyselleşimin hızla yaygınlaşması ve bu yaygınlaşmanın beraberinde getirdiği sosyal sorunlar, toplumsal bütünleşmeyi ve ilgili politikaları artan oranda gündeme getirmektedir. Bunun yanında terörizmle mücadele sürecinde toplumsal bütünleşmeye yapılan vurgu ve verilen önem her geçen gün artmaktadır. Toplumsal bütünleşme kendi başına temel bir sosyal politika veya gösterge olarak değerlendirilmesinin yanında bir ülkedeki temel politika değişikliklerin ve krizlerin (terörizm, terörizmle mücadele politikaları, göçmenlere, sığınmacılara, mültecilere yönelik uygulamalar,

ekonomik krizler, seçimler, vb.) toplumsal yansımalarının belirlenmesinde temel ölçütlerden birisi olarak da kullanılmaktadır. Bu olgu, özellikle toplumsal problemler ve bu problemlerin çözümü için geliştirilen politikaların toplumsal yansımalarını ve nasıl bir sistematik izlenmesi gerektiğini göstermesi açısından önemlidir. Bu bağlamda terör olayları, bu olaylar sonrasında toplumda oluşan terörizm algısı, bu algıya bağlı olarak şekillenen tutum ve davranışlar ile terörle/terörizmle mücadelenin toplumsal bütünleşmeyle olan ilişkisi bu alandaki sosyal politika yapıcılarının önemli veriler sağlama potansiyeline sahiptir.

Terör örgütlerinin hemen hemen tamamının amacı siyasidir. Bu nedenle terör örgütleriyle yapılan mücadelede asıl olan onların toplumsal yaşam alanlarının daraltılması ve uygun zeminlerin ortadan kaldırılmasıdır. Teröre ilişkin sahip olunan deney birikime; hafıza özelliği kazandırılmalı ve dağınık halde var olan çalışmalar işlevsel bir dönüşüme tabii tutulmalıdır. Terörizmle mücadelede tecrübe ve dolayısıyla profesyonellik hayati öneme sahiptir. Güvenlik güçlerinin strateji oluşturabilmek için sistematize bilgilere ve analizlere ihtiyacı bulunmaktadır. İlgisiz görünmesine karşın terörizmle mücadeleyi bilimsellikte buluşturan realite burada gizlidir. Ulusal ve uluslararası illegal örgütler incelendiğinde hemen hemen hepsinin öğrenen örgütlenmeler olduğunu söyleyebiliriz. Bu durumun açıklaması şudur ki oluşturduğunuz her yeni strateji illegal yapılanmalar tarafından karşıt strateji ile etkisiz hale getirilebilmektedir. Stratejik eylemlerin arka planında kaliteli analizler ve anlamlı hale dönüştürülmüş bilgiler bulunmaktadır.

Terörizm, süreç içerisinde birçok değişim ve dönüşüm geçirmiş, sürekli kendine bir yaşam alanı arama çabasında olmuştur. Bundan sonraki süreçte de aynı veya farklı isimler, farklı ideolojiler, farklı motivasyonlar altında bu isteğin ve gayretin devam edeceği görülmektedir. Burada bir kez daha altı çizilmesi gereken husus, yığınlar halinde duran bilginin işlenmesi ve analizi neticesinde terör olaylarının kontrolünün sağlanacağı ve önü alınmasının mümkün olacağı gerçeğidir. Bir yöntem olarak terörün önüne geçilmesi ise, terörizme karşı çok yönlü bir yaklaşımın benimsenerek kamu politikası haline getirilmesiyle mümkündür.

Kaynakça

- Bayley, David H.; Weisburd, David, (2009), “Cops and Spooks: The Role of Police in Counterterrorism”, David Weisburd, Thomas Feucht, Idit Hakimi, Lois Mock, Simon Perry (eds.), *To Protect and To Serve Policing in an Age of Terrorism*, New York: Springer, ss. 81-99.
- Bernard, Paul, (1999), “La Cohesion Sociale: Critique d’un Quasi-Concept”, *Lien Social et Politiques-RIAC*, 41, ss. 47-59.
- Berberi, Claude; Klor, Esteban F., (2006), “On Terrorism and Electoral Outcomes: Theory and Evidence from the Israeli-Palestinian Conflict”, *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 50, No. 6, (December), ss. 899-925.
- Botterman, Sarah; Hooghe, Marc; Reeskens, Tim, (2011), ““One Size Fits All”? An Empirical Study into the Multidimensionality of Social Cohesion Indicators in Belgian

- Local Communities”, *Urban Study*, Vol. 49, Issue 1, ss. 185-202.
- Breckler, Steven, (1985), “Empirical Validation of Affect, Behavior, and Cognition as Distinct Components of Attitude”, *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 47, Issue 6, ss. 1191-1205.
- Chan, Joseph; To, Ho-Pong; Chan, Elaine, (2006), “Reconsidering Social Cohesion: Developing a Definition and Analytical Framework for Empirical Research”, *Social Indicators Research*, Vol. 75, Issue 2, (January), ss. 273-302.
- Council of Europe, (2008), *Well-Being for All: Concepts and Tools for Social Cohesion Trends in Social Cohesion*, No. 20, Belgium: Council of Europe Publishing, https://www.coe.int/t/dg3/socialpolicies/socialcohesiondev/source/Trends/Trends-20_en.pdf, (E.T.: 11.10.2017).
- Davis, Darren W.; Silver, Brian D., (2004), “Civil Liberties vs. Security: Public Opinion in the Context of the Terrorist Attacks on America”, *American Journal of Political Science*, Vol. 48, Issue 1, (January), ss. 28-46.
- Dunn, Elizabeth W.; Moore, Moriah; Nosek, Brian A., (2005), “The War of the Words: How Linguistic Differences in Reporting Shape Perceptions of Terrorism”, *Analyses of Social Issues and Public Policy*, Vol. 5, Issue 1, ss. 67-86.
- Durkheim, Emile, (1893/1964), *The Division of Labor in Society*, Çev. George Simpson, New York: Free Press.
- Eagly, Alice Hendrickson; Chaiken, Shelly, (1993), *The Psychology of Attitudes*, Fort Worth, Tex. Harcourt Brace Jovanovich College Publishers.
- European Commission, (2008), *The Ethical Justness of European Counter-Terrorism Measures, Transnational Terrorism, Security & The Rule of Law*, Web <https://www.peacepalacelibrary.nl/ebooks/files/375893784.pdf>, (E.T.: 15.01.2018).
- European Commission, (2011), *The Ethical Justness of European Counter-terrorism Measures, Transnational Terrorism, Security & The Rule of Law*, <https://www.peacepalacelibrary.nl/ebooks/files/375893784.pdf>, www.transnationalterrorism.eu, (E.T.: 15.01.2018).
- Fishbein, Martin; Ajzen, Icek, (1975), *Belief, Attitude, Intention and Behaviour: An Introduction to Theory and Research* (Addison-Wesley series in social psychology), Reading, MA: Addison-Wesley, <http://people.umass.edu/ajzen/f&a1975.html>, (E.T.: 02.02.2018).
- Green, Andy; Preston, John; Sabates, Ricardo, (2003), “Education, Equality and Social Cohesion: A Distributional Approach”, *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, Vol. 33, Issue 4, ss. 453-470.
- Hartley, Eugene L.; Hartley, Ruth E.; Hart, Clyde, (1958), “Tutumlar ve Kanaatler”, *Kitle Haberleşmesi Teorilerine Giriş – Seçilmiş Parçalar-*, (Der. ve Çev. Ünsal Oskay), Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokulu Yay., No: 7, Ankara.
- Hasasi, Badi; Geoffrey, Alpert; Dan, P., Flynn, (2009), “The Impacts of Policing Terrorism on Society: Lessons from Israel and the US”, David Weisburd, Thomas Feucht, Idit Hakimi, Lois Mock, Simon Perry (eds.), *To Protect and To Serve Policing in an Age of Terrorism*, New York: Springer, ss. 177-202.
- Himberger, D. Gaylin; Tompson, D.; Agiesta, T.; Kelly, J., (2013), “Civil Liberties and Security: 10 years after 9/11”, *The Associated Press-NORC Center for Public Affairs Research*, <http://www.apnorc.org/PDFs/Civil%20Liberties/AP-NORC-Civil-Liberties-Security-9-11-Report.pdf>, (E.T.: 26.11.2017).

- Huddy, Leonie; Khatib, Nadia; Capelos, Theresa, (2002), "Trends: Reactions to the Terrorist Attacks of September 11, 2001", *The Public Opinion Quarterly*, Vol. 66, No. 3, (Autumn), ss. 418-450.
- Huddy, Leonie; Feldman, Stanley; Taber, Charles; Lahav, Gallya, (2005), "Threat, Anxiety, and Support of Antiterrorism Policies", *American Journal of Political Science*, Vol. 49, No. 3, (July), ss. 593-608.
- Innes, Martin, (2006), "Policing Uncertainty: Countering Terror through Community Intelligence and Democratic Policing", *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 605, Issue 1, ss. 222-241.
- Jackson, Andrew, (2000), *Social Cohesion in Canada: Possible Indicators*, Canadian Council on Social Development, Strategic Research and Analysis (SRA), <http://www.ccsd.ca/pubs/2001/si/sra-543.pdf>, (E.T.: 18.10.2017).
- Janmaat, Jan Germen, (2011), "Social Cohesion as a Real-life Phenomenon: Assessing the Explanatory Power of the Universalist and Particularist Perspectives", *Social Indicators Research*, Vol. 100, Issue 1, (January), ss.61-83.
- Jeanotte, M. Sharon, (2000), "Social Cohesion Around the World: An International Comparison of Definitions and Issues", *Strategic Research and Analysis, Strategic Planning and Policy Coordination Department of Canadian Heritage*, Québec, <http://cite-seerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.618.972&rep=rep1&type=pdf>, (E.T.: 17.10.2017).
- Jenson, Jane, (1998), *Mapping Social Cohesion: The State of Canadian Research*, CPRN Study, No. F/03, Ottawa, http://www.cccg.umontreal.ca/pdf/cprn/cprn_f03.pdf (E.T.: 19.10.2017).
- Jonathan, Tal, (2010), "Police Involvement in Counter-Terrorism and Public Attitudes Towards the Police in Israel 1998-2007", *The British Journal of Criminology*, Vol. 50, Issue 4, (1), (July), ss. 748-771.
- Jonathan, Tal; Weisburd, David, (2010), "How do Majority Communities View the Potential Costs of Policing Terrorism? Findings from a Community Survey in Israel", *Policing: A Journal of Policy and Practice*, Vol. 4, Issue 2, (1), (January), ss. 169-181.
- Kearns, Ade; Forrest, Ray, (2000), "Social Cohesion and Multilevel Urban Governance", *Urban Studies*, Vol. 37, Issue 5-6, ss. 995-1017.
- Kıbrıs, Arzu, (2011), "Funerals and Elections: The Effects of Terrorism on Voting Behavior in Turkey", *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 55, Issue 2, ss. 220-247.
- Levi, Margaret; Sacks, Audrey; Tyler, Tom R., (2009), "Conceptualizing Legitimacy, Measuring Legitimizing Beliefs", *American Behavioral Scientist*, Vol. 53, Issue 3, ss. 354-375.
- Mackie, Diane; Cooper, Joel, (1984), "Attitude Polarization: Effects of Group Membership", *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 46, Issue 3, ss. 575-585.
- Mesquita, Ethan Bueno de; Dickson, Eric S., (2007), "The Propaganda of the Deed: Terrorism, Counterterrorism, and Mobilization", *American Journal of Political Science*, Vol. 51, Issue 2, (April), ss. 364-381.
- Mythen, Gabe; Walklate, Sandra Lyn; Khan, Fatima, (2009), " 'I'M a Muslim, But I'm Not a Terrorist': Victimization, Risky Identities and the Performance of Safety", *British Journal of Criminology*, Vol. 49, Issue 6, (November), ss. 736-754.
- Mythen, Gabe; Walklate, Sandra, (2006), "Criminology and Terrorism: Which thesis? Risk society or Governmentality?", *British Journal of Criminology*, Vol. 46, Issue 3, ss. 379-398.

- Pantazis, Christina; Pemberton, Simon, (2012), “Reconfiguring Security and Liberty: Political Discourses and Public Opinion in the New Century”, *British Journal of Criminology*, Vol. 52, Issue 3, (April), ss. 651-667.
- Parmar, Alpa, (2011), “Stop and search in London: counter-terrorist or counter-productive?”, *Policing and Society: An International Journal of Research and Policy*, Vol. 21, Issue 4: Stop and search in global context, ss. 369-382.
- Penninx, Rinus, (2003), “Integration: The Role of Communities, Institutions, and the State”, Migration, Information Source, <https://www.migrationpolicy.org/article/integration-role-communities-institutions-and-state>, (E.T.: 10.10.2017).
- PEW, Washington Post Survey (June 10 2013), *Public Says Investigate Terrorism, Even If It Intrudes on Privacy, Majority Views NSA Phone Tracking as Acceptable Anti - Terror Tactic*, <http://www.people-press.org/files/legacy-pdf/06-10-13%20PRC%20WP%20Surveillance%20Release.pdf>, (E.T.: 11.10.2017).
- Putnam, Robert, (1993), “The Prosperous Community: Social Capital and Public Life”, *The American Prospect* [Internet], Vol. 13, ss. 35-42.
- Ritzen, Jo; Easterly, William; Woolcock, Michael, (2000), *On “Good” Politicians and “Bad” Policies: Social Cohesion, Institutions, and Growth*, Policy Research Working Paper, No. 2448, World Bank, Washington, DC.
- Spencer, Alexander, (2012), *Lessons Learnt, Terrorism and Media*, Arts and Humanities Research Council, AHRC Public Policy Series No. 4, <http://www.ahrc.ac.uk/documents/project-reports-and-reviews/ahrc-public-policy-series/terrorism-and-the-media/>, (E.T.: 05.01.2018).
- Spoonley, Paul; Peace, Robin; Butcher, Aandrew; O’Neill, Damian, (2005), “Social Cohesion: A Policy and Indicator Framework for Assessing Immigrant and Host Outcomes”, *Social Policy Journal of New Zealand*, Issue 25, (March), ss. 85-110.
- Sunshine, Jason; Tyler, Tom R., (2003), “The Role of Procedural Justice and Legitimacy in Shaping Public Support for Policing”, *Law and Society Review*, Vol. 37, Issue 3, ss. 513-548.
- Şen, Y. Furkan, (2018), “Algı ve Gerçeklik Bağlamında Terörizm”, *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, Cilt 20, Sayı 1, ss. 7-33.
- Tonnies, Ferdinand (1887/1957), *Community and Society*, (Çev. Charles Price Loomis), East Lansing, MI: Michigan State University Press.
- Tyler, Tom R.; Huo, Yuen J., (2002), *Trust in the Law: Encouraging Public Cooperation with the Police and Court*, New York: Russell Sage.
- Tyler, Tom R.; Wakslak, Cheryl J., (2004), “Profiling and Police Legitimacy: Procedural Justice, Attributions of Motive, and Acceptance of Police Authority”, *Criminology*, Vol. 42, Issue 2, (May), ss. 253-282.
- Yeniçeri, Zuhâl; Dönmez, Ali, (2008), “Terörizm ve Terörist Algısı: Silahlı Kimin Tuttuğu Ne Kadar Etkili?”, *Türk Psikoloji Dergisi*, Cilt 23, Sayı 62, (Aralık), ss. 93-103.